

Rapport från konferensen

DET IFRÅGASATTA ARBETET

Arbetets museum 7–8 november 2013

..... **Arbetets museum**

Rapport från konferensen

DET IFRÅGASATTA ARBETET

Arbetets museum 7–8 november 2013

FÖRORD	3
FÖREDRAG	4
Arbetet i kunskapsekonomin.....	4
Långt borta och nära – arbete och vardagsliv före år 1800	8
PANELDISKUSSION: DET IFRÅGASATTA ARBETET	9
ABSTRACTS	23
Session 1	23
Session 2	28
Session 3	30
Session 4	35
SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER	42
BILAGA 1: DELTAGARLISTA	44
BILAGA 2: PROGRAM	46

Förord

Den 7–8 november 2013 anordnade Arbetets museum en arbetslivskonferens på temat *Det ifrågasatta arbetet*. Konferensens innehåll är ett resultat av ett samarbete mellan Arbetets museum, museets vetenskapliga råd, Rådet för yrkeshistorisk forskning, och Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Konferensen var den andra av tre konferenser i serien *Jobb till varje pris?* som genomförts med stöd av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE). Det var den elfte arbetslivskonferensen sedan 2000 och Arbetets museum har kommit att bli en väletablerad mötesplats för samverkan mellan forskare och praktiker och en unik arena för samtal om arbetslivsfrågor. Under två halvdagar deltog drygt 70 personer från universitet och högskolor, museer, näringslivet, Arbetsgivarverket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, fackföreningsrörelsen, politiska partier, gymnasieskolor och kommuner.

Konferensen behandlade arbetslinjen och värderingar kring arbete genom föreläsningar, kortare forskarpresentationer och ett panelsamtal. Roland Paulsen, verksam vid Företagsekonomiska institutionen vid Lunds universitet, inledde konferensen med föredraget *Arbetskritiken – en sammanfattning*. Paulsen problematiserade föreställningen om arbete som självändamål och efterfrågade visioner för att skapa ett hållbart (arbets)samhälle. Efter detta föredrag följde forskarpresentationer som i bred bemärkelse handlade om politisk retorik om arbetslinjen. Presentationerna följdes av en paneldiskussion med Mats Essemyr, TCO, Gunnar Sundqvist, Arbetsgivarverket, Roland Paulsen, forskare, Ulrika Lorentzi, Kommunal och Karin Jonsson, Centerpartiet. I panelsamtalet diskuterades frågor kring full sysselsättning, arbetstidsfrågan och arbetets villkor.

Dag två inleddes med föredraget *Långt borta och nära – arbete och vardagsliv före år 1800* med Maria Ågren, historiker från Uppsala universitet. Ågren visade i sitt föredrag på intressanta likheter och betydande skillnader från tiden 1550–1800 och vår samtid. Föredraget följdes av forskarpresentationer under temat politisk retorik om arbetslinjen och vardagliga föreställningar och identiteter. Konferensen avslutades med att Bill Sund, från SOFI vid Stockholms universitet, sammanfattade de två dagarnas diskussioner genom att lyfta fram analyser och reflektioner.

I denna rapport publiceras konferensens två föredrag, referat av paneldiskussionen, abstracts från samtliga presentatörer samt den avslutande sammanfattningen. Som bilagor finns även deltagarförteckning och konferensprogram.

Stort tack till alla medverkande!

Marinette Fogde,
Forskningschef Arbetets museum

Föredrag

Arbetet i kunskapsekonomin

Roland Paulsen, Lunds universitet, roland.paulsen@soc.uu.se

”Den kunskapsbaserade ekonomin” – så talar idag en visionär socialdemokrat. Mer än fyrtio år sedan begreppet först myntades av Peter Drucker har uttrycket fått en renässans i svensk politik. Den svenska industrisektorn krymper, arbetet flyr till andra länder. Kunskapsekonomin antas vara det som ska hjälpa de rika länderna att fortsätta vara rikare än de andra, och framförallt det som i framtiden kommer att ”generera jobb”. Pressas den visionäre socialdemokraten på vad som i praktiken måste göras framträder en mycket avancerad formel: genom att ösa pengar över särskilt naturvetenskaplig forskning och utbildning kommer så småningom innovationer att dyka upp, och med innovationerna så småningom jobb. Varje steg i den förmodat kausala kedjan väntar på uppbackning och evidens, ändå hyllas idén över partigränserna. Den politiska diskussionen gäller som vanligt inte *varför* satsningarna behövs utan fokuserar istället på de tekniska aspekterna: hur mycket bör satsas på forskning och utbildning, och hur skall satsningarna styras och utbildningen organiseras? Jag skulle här vilja ta steget tillbaka och fråga: vad och varthän? Finns det alls skäl att tala om en kunskapsekonomi? Kommer kunskapsekonomin att rädda västvärlden från arbetslöshet? Och vad är vitsen med evighetsprojektet att ”skapa jobb”?

”Vi måste akta oss för att inte begå ett fundamentalt misstag. Vi får inte tro att eftersom kunskapsekonomin är framtiden kommer den bara att förverkligas i framtiden. Kunskapsekonomin är här och nu.” Så talade Tony Blair för mer än tio år sedan. Sedan dess har den brittiska arbetssociologin legat i framkant med att syna kunskapsekonomin i sömmarna. Ingen förnekar att arbetslivet genomlidit en rad förändringar; det som ifrågasätts är det ständiga glappet mellan retorik och praktik. Här kan tre exempel ges:

Högre krav på *kvalifikationer* framförs ofta som en viktig aspekt av den nya kunskapsekonomin. Detta är givetvis inte taget ur luften, och de senaste fyrtio årens massutbildning kan inte ha undgått någon. Men vilka behov har den svarat emot? Särskilt den högre utbildningen har varit en värdefull institution för att statistiskt gömma undan överskottet av arbetskraft. Med tiden har vi fått vad man på engelska benämner *credentialism*, en examinainflation som devalverar meritvärdet och gör att arbetsgivare ser högskoleexamen som ett krav för att alls komma ifråga vid rekrytering även när det är uppenbart att utbildningen inte har något med arbetet att göra. Den ofta upprepade profetian om att större krav kommer att ställas på utbildning har visat sig bli självuppfyllande. ”Utbildningsfundamentalismen” som Mats Alvesson benämner den i *Tomhetens Triumf*, tycks till och med vara överskattad vad det gäller de så kallade framtidsbranscherna. Redan under nittioalet fann SACO att ”närmare 2/3 av svenska civilingenjörer [uppgjer] att de tilldelas arbetsuppgifter som inte i någon högre grad når upp till deras utbildningsnivå”. Även om

man antar att kreativitet och innovation hör till vardagen hos den tredjedel som blev över, är massutbildningen med andra ord en dålig indikator på att kunskap skulle utgöra ett nytt fundament för ekonomin.

Integrationen av *informations och kommunikationsteknologi* (IKT) i arbetet framförs som det viktigaste exemplet på hur arbetsprocessen blivit mer kunskapsintensiv. Det finns en rik empiri som bekräftar att antalet jobb som involverar IKT dramatiskt har ökat sedan mitten av åttiotalet, men lite pekar på att detta skulle ställa högre krav på den anställdes färdigheter. En callcenter-telefonist lär sig det tekniska på en dag, men deltar inte i kunskapsdriven utveckling av vare sig produkt eller arbetsprocess. Arbetsvetenskaperna Chris Warhurst och Paul Thompson har sammanställt flera studier som visar hur IKT i arbetet sällan kräver någon längre inlärningsperiod från den anställdes sida och hur arbetsprocessen ofta förenklas även om man initialt måste lära sig några nya kommandon. Den klassiska studien i ämnet kommer från Richard Sennett som under tidigt sjuttital gjorde en arbetsplatsstudie på ett bageri i Boston. Då var arbetet slitigt, bagarna svettades och stod ständigt med händer i mjöl och vatten, de använde näsa och ögon för att avgöra om brödet gräddats färdigt, och där fanns också en yrkesstolthet. Tjugofem år senare kommer han tillbaka till det då helt datoriserade bageriet. Arbetsprocessen har blivit immateriell, bakaingsprocessen övervakas via ikoner på datorskärmar, ingen vet hur man bakar bröd utanför displayens symbolvärld och om något går fel måste en tekniker inkallas. Detta är ett exempel bland flera. Lite pekar på att ökad användning av IKT innebär något brott med taylorismens sekellånga utarmning av hantverket.

Ett mindre framträdande, men väl så betydelsefullt drag som även tillskrivs "postfordismen", är de förmodat större kraven på den anställdes *sociala kompetens*. Med mer projektbaserat arbete i grupp inom såväl industri- som tjänstesektor, ställs stora krav på "kommunikation" och på att vara "en lagspelare". Återigen återspeglar detta delar av verkligheten: team-uppdelningar med konkurrensutsättning inom företaget har blivit populära. Vad man kunnat observera mer konkret är att detta medfört större krav på den anställdes "attityd" och "inställning". "Social kompetens" är en inte alltför ovanlig omskrivning för "förmåga att hålla sig väl med makten". I min forskning märks detta särskilt i intervjuer med personer i så kallade kreativa branscher. En copywriter berättade exempelvis hur hennes prestation på reklambyrån mer bedömdes utifrån hennes beteende på veckomötena än efter de texter som hon presenterade. I "platta organisationer" kan kravet på social kompetens visa sig var högst befogat. Där gäller det att kunna förhålla sig till den makt som alltid finns på en arbetsplats, och samtidigt agera som om den inte var där.

Att kunskap skulle ha seglat fram som främsta produktivkraft är således ett långt ifrån oproblematiskt påstående. Om detta handlar dock inte den offentliga debatten i huvudsak – den mest omfattande egenskapen hos kunskapsekonomin är att den ska rädda västvärldens länder från arbetslöshet. I USA, som nu skakas av arbetslöshetskriser, har ett nytt begrepp börjat floras: *The Post-American World*. Här som där är vi fullt medvetna om att industrisamhällets gamla jobb inte bara har blivit bortrationaliserade, merparten av dem har flyttat, särskilt till Asien där arbetskraften är billigare. Inför den skrämmande världsordning där USA inte längre står i

centrum, har Obama-administrationen formulerat ett föga unikt koncept: satsa på utbildning och forskning som kan alstra innovationer och så småningom jobb. För några månader sedan kungjorde Obama en forskningssatsning på femhundramiljoner dollar med det explicita målet att få fram fler jobb i industrisektorn. Ekonomiprofessorn James Butkiewicz kommenterade i *The Chronicle* att i den mån satsningen alls kommer att bidra till nya innovationer är det långt ifrån säkert att dessa innovationer kommer att skapa nya jobb. Arbetets historia har i flera åld, särskilt jordbrukets, visat att tekniska innovationer snarare har haft den motsatta effekten: snarare än att sätta människor i arbete har de ersatt mänsklig arbetskraft med maskiner.

När Håkan Juholt och andra europeiska politiker så dundrar på om att ”satsa på den kunskapsbaserade ekonomin” bör vi fråga oss hur detta går ihop med det mål som varje riksdagsparti idag sätter högst på dagordningen, nämligen att skapa jobb? En politik som verkligen vill rationalisera arbetet med ny kunskap och tekniska innovationer är i grunden arbetskritisk, det är en politik som värnar om att befria människan från arbete. Den ambitionen lyser dock med sin frånvaro i den politiska debatten.

Med den uppenbara begränsningen att effektiviseringarna enbart har genomdrivits så länge maskinerna varit billigare än människorna, har marknaden själv tagit hand om den tekniska rationaliseringen från och med industrialiseringen. Utvecklingen har gått snabbt: sedan nittonhundratalets början har produktiviteten i Sverige mer än tjugodubblats, det som det då krävdes tjugo personer för att producera, kan idag produceras av en person. Sedan sjuttioalet har arbetets produktivitet mer än fördubblats – men vi arbetar inte hälften så mycket som man då gjorde, den totala arbetstiden per individ har varit relativt konstant i snart fyrtio år. Detta har skapat mera problem än vad det gagnat oss. Gång på gång har vi kommit till en punkt där det produceras mer än vad som kan konsumeras, vi har fått ekonomiska kriser som i sig skapat arbetslöshet och lett till nedåtgående spiraler av det slag som vi idag ser. Den överdrivna produktionen har också krävt oerhörda resurser: om vår produktionsnivå spred sig till resten av världen skulle ytterligare två jordklot krävas. För att kunna hålla arbetstiden konstant, trots ständigt ökande produktivitet, har vi också blivit tvungna att skapa jobb av främst systembevarande karaktär, jobb som det är omöjligt att se någon djupare mening i.

Liksom den aktivitet som vi kallar för ”arbete” töms så arbetsbegreppet i sig på sin mening. Idag är ”arbete” i princip allt som man på laglig väg kan få betalt för. Detta reflekteras i den dominerande diskursen kring kunskapsekonomin. Minsta tanke kring *vilka* innovationer vi behöver, kring *vilka* jobb man vill skapa, yppas sällan om någonsin. De jobb som kunskapen, på något sätt, ska frambringa, åtrås inte i första hand för att mänskligheten ska berikas med nya produkter. Fler jobb måste till för att vi byggt ett samhälle där lönearbetet är vårt enda fördelningsinstrument. Oavsett hur rika vi blir, hur mycket BNP skjuter i höjden, måste rikedomerna fördelas via arbete; framförallt via lön, men också via skatt på denna lön och på den konsumtion som arbetet genererar. Arbetets samhällsekonomiska funktion är inte längre att göra oss rikare. Idag lär oss nationalekonomin istället att ”tillväxt skapar jobb” – en fras lika bisarr som repeterad. Statlig politik har inför denna ordning gett upp sin progressiva potential. Den

ekonomiska politiken handlar inte om att driva samhällsutvecklingen till nya höjder, dess funktion är att stabilisera ekonomin och att mildra spänningen som den ständigt ökande produktiviteten skapar i ekonomin. Där finns inget utrymme för strukturomställningar eller ens för införandet av en så ynkelig reform som sex timmars arbetsdag.

I ett så öde landskap blir retoriken kring kunskapsekonomin ett visionärt alibi, det enda som pekar mot något annat. Befrielsen från ekorrhjulet kräver dock mer än så. Behovet av tekniska innovationer har aldrig varit mindre än idag; vad vi behöver är en innovativ politik.

Långt borta och nära – arbete och vardagsliv före år 1800

Maria Ågren, Uppsala universitet, maria.agren@hist.uu.se

Det är svårt att ta reda på hur människors arbete och vardagsliv gestaltade sig längre tillbaka i tiden. Föredraget försökte trots detta identifiera en rad kännetecken för mäns och kvinnors arbete under tiden 1550 till 1800. På sex punkter tycks det ha funnits stora likheter mellan dagens samhälle och det avlägset förflutna: könsarbetsdelningen var striktare ju större produktionsenheten var och mer flexibel inom mindre organisationer; både män och kvinnor arbetade samtidigt som de hade små barn och ansågs ha ett ansvar för barnen, även om mammans ansvar menades vara något större; arbetslivet kännetecknades av stor geografisk rörlighet; färre avlönade arbetstillfällen erbjöds kvinnor än män, men kvinnor bidrog icke desto mindre till hushållets försörjning, bland annat som ”mikro-entreprenörer”; det var lättare att försörja sig om man var gift än om man var ensamstående; arbetslivet bidrog till att skapa och upprätthålla relationer av underordning men samtidigt fanns det ett rättsväsende som man kunde vända sig till om man ansåg sig illa behandlad.

Men det finns också viktiga skillnader mellan dagens arbetsliv och det vi finner på 1500-, 1600- och 1700-talen. Människor förr var mycket mer utsatta för sjukdomar och andra hot mot kroppen; de var mycket beroende av ömsesidig hjälp; de levde i ett mer stratifierat och religiöst färgat samhälle, där man visserligen kunde klaga men där mycket ändå ansågs vara omöjligt för människan att förändra. Det är därför befogat att säga att det tidigmoderna arbetslivet är både likt och olikt dagens arbetsliv, både nära oss moderna människor och samtidigt långt bort.

Paneldiskussion: Det ifrågasatta arbetet

I panelen: Mats Essemyr (utredare TCO), Karin Jonsson (oppositionsråd Centerpartiet), Ulrika Lorentzi (utredare Kommunal), Roland Paulsen (sociolog Lunds universitet), Gunnar Sundqvist (arbetsmiljöexpert Arbetsgivarverket)

Samtalsledare: Niklas Cserhalmi, Arbetets museum

Referat: Johanna Övling, Arbetets museum

Referatet får ej citeras

Niklas: Vilka jobb skulle ni vilja pensionera er från?

Mats: Jag ska jobba som utredare till jag är 75, det är världens bästa jobb. Jag tjänar bra och får hålla på med aktuella och intressanta frågor. Jag blir lyssnad till. Och så är väl arbetslivet för ganska många människor, bra och intressanta jobb, och då vill man jobba.

Niklas: Och gärna åtta timmar om dagen?

Mats: Nio, tio. Det spelar ingen roll. Det är precis som för Roland, är det ett jobb eller är det någonting annat?

Gunnar: Jag trivs bra med mitt jobb nu så jag har lite svårt att se några vidare perspektiv, jag tycker arbetsmiljöfrågor är väldigt viktiga och centrala. Jag känner att jag kan påverka saker i en positiv riktning. Så jag stannar nog också i mitt jobb.

Niklas: Du lever ditt drömjobb?

Gunnar: Ja, i stor bemärkelse.

Ulrika: Jag kan också hålla med om att det jag gör jag nu i hög utsträckning är mitt drömjobb. Mitt första heltidsjobb var som redaktör för tidskriften Bang, och det är svårt att slå ur någon sorts ”det här är ändå det viktigaste och jag får styra över det själv”. På Kommunal jobbar jag för mina medlemmar och förhoppningsvis vill de göra saker som stämmer med vad jag vill göra, men det är inte jag som styr lika mycket.

Karin: Jag har jobbat statligt många år och kommunalt i kommunen. Jag skulle gärna vilja jobba i den privata sektorn på något vis, där har jag aldrig jobbat. Men riktigt vad inom det vet jag inte riktigt.

Roland: Jag vill ha samma jobb och jag tror att jag är väldigt privilegierad. Ändå vill jag påpeka att även i mitt jobb sker det någonting korrupperande när man får lön för det man gör. Man kan börja ifrågasätta varför man skriver sina papper och artiklar, och varför det är sådan hård press att göra vissa saker. Så fort det blir lönearbete så ställs det vissa krav.

Niklas: Men du tänker att du biter dig kvar till 70 års ålder sådär?

Roland: Jag har inte så mycket val, jag skulle gärna säga upp mig och forska fritt vilket det skulle innebära om jag inte var anställd. Det gjorde jag i somras när jag var arbetslös i några månader, jag har aldrig varit en så fri forskare som då.

Niklas: **Jag tänker att arbetslinjen står i fokus för det vi snurrar runt kring. Det som är hårt fokus på nu är att få folk i arbete. Finns det en risk att arbetets villkor glöms bort med fokus på att man ska ha ett jobb? I så fall, vad har man missat mest?**

Mats: Det är riktigt att både fack- och arbetsgivarpolitiken är uppe i arbetslinjen men från fackligt håll är det klart att vi fokuserar på arbetets villkor. Med den utveckling vi ser av villkoren i arbetslivet, arbetsmiljö, arbetsorganisation, arbetskraftens deltagare och så vidare är det inte rimligt att tro att vi kan få full sysselsättning utan det är via förbättrade arbetsvillkor som vi kan minska översysselsättningen och arbetslösheten. Men vi är för arbetslinjen liksom arbetsgivarna är och det är grunden för partsmodellen i det svenska sammanhanget.

Ulrika: Det jag har saknat den här dagen är att vi har pratat mycket om att varje arbetstagare ska arbeta så länge som möjligt, men det jag ser bland våra medlemmar är att man vill pressa ut så mycket arbete varje timme som möjligt och att de ofta inte jobbar heltid. De kanske har sms-anställning och rings in och jobbar tre timmar när det precis behövdes, eller jobbar delare turer. Man har otrygga anställningar. För våra medlemmar är det en väldigt tydlig press neråt på både arbetsvillkor och egentligen lön också för man anställer de billigaste, vi ser en negativ löneglidning. Jag saknar det i kritiken av arbetet, man missar att det inte är så att man vill att en arbetstagare, åtminstone inte i vår sektor, ska jobba åtta timmar om dagen – man vill att de ska komma och jobba två timmar på morgonen, två timmar på kvällen.

Gunnar: Arbetsgivarverket är också för arbetslinjen och i vårt finansieringssystem har vi två procents besparingar per år vilket innebär att man ständigt måste jobba med effektivitet och verksamhetsutveckling. Det är en demografisk situation i Sverige som gör dels att vi blir äldre, är det tre år på de 15 senaste åren? Och tittar vi 30 år tillbaka i tiden så är det mer än sex år. Man får också komma ihåg att inträdet i arbetslivet har blivit allt senare. Roland gjorde en väldigt förtjänstfull beskrivning av rationaliseringen, men den stora sektorn i svensk arbetsmarknad är ju faktiskt tjänstesektorn och där finns inte de rationaliseringsmöjligheterna som i industrisektorn och i bondesamhället.

Roland: Jo, det finns det och det ser vi hela tiden. Inventeringssystem på IT till exempel, man vill kunna reducera arbetskraften med 50 procent, samtidigt som man har mer och mer i lagret. Vi ser till och med i vården att man flyttar ut vissa saker som mätning av EKG, blodsockerhalt, små appar i mobilen. Det sker en rationalisering i tjänstesektorn. Sen gäller det här med villkor, och där tror jag att det var fel i frågan för det är inte så att vi skulle tala mer om arbetet, varför vi jobbar så mycket, än vad vi pratar om villkoren. Är det något riksdagsparti överhuvudtaget som uttalar sig i arbetsfrågor så gäller detta bara villkor. Därför fokuserar jag på att ifrågasätta lönearbetet som sådant, måste det ta så stor del av vårt liv? Det här kan fackföreningsrörelsen mycket väl engagera sig i, det står inskrivet i LO:s stadgar att man ska verka för en arbetstidsförkortning men man gör det inte.

Karin: Arbetslinjen handlar naturligtvis om att man ska kunna försörja sig, vi ser jättestora klyftor idag mellan de som har arbete och de som inte har. Jag har inte hört någon som har ifrågasatt arbetet, mer än du [Roland] egentligen. Vad är alternativet till arbete? Vi måste ju kunna försörja oss, det är väl ganska självklart. Däremot kan man givetvis diskutera hur mycket man ska arbeta, men det här handlar ju också om vilka inkomster vi vill ha. Är vi beredda att sänka våra inkomster, vår levnadsstandard? Rätten till heltid handlar ju naturligtvis framförallt om att kvinnor ska kunna försörja sig på sina jobb.

Niklas: Vi låter frågan ”vad finns det för alternativ?” hänga där en stund, så ska vi ta upp den strax.

Ulrika: Kommunal har en halv miljon medlemmar. Hälften ungefär jobbar deltid. Av dem är det en del som inte vill gå upp i arbetstid men ungefär en tredjedel säger att de jobbar deltid för att de inte kan få heltidsarbete. Det är klart att för Kommunal blir det en viktig fråga för att våra medlemmar ska kunna försörja sig. Vi har också haft en ganska omfattande medlemsdialog 2004/2005 där vi diskuterade ”vad är det viktigaste för våra medlemmar, är det arbetstidsförkortning eller är det lönehöjning?”. Och då kan jag hålla med forskarna här inne om att det kanske är fel frågeställning. Men det är också en realitet, åtminstone på Kommunal har vi möjlighet att driva kollektivavtalsvägen att vi ska ha kortare arbetstid. Men det är knappast troligt att vi samtidigt skulle kunna få behålla lönen. I våra stadgar har vi en vision om 30 timmars arbetstid, men det vi driver nu är rätten till heltid, och högre lön. Jag skulle hellre se en arbetstidsförkortning i hela samhället än att det bara blir på Kommunals område för vi har ett problem redan med en deltidsnorm, deras jobb räknas inte riktigt. Det är en annan frågeställning än vad jag tycker vi har pratat om idag.

Mats: En nyhet, vi har sex timmars arbetsdag. Det är bara att läsa SCB:s redovisning från februari. Den faktiska genomsnittliga veckoarbetstiden på årsbasis, och då räknar man semester, sjukdom, sjukskrivningar, studieledighet och så vidare, är 30,6 timmar. På fem dagar blir det sex timmar lite drygt. I den tidigare arbetarrörelsens utveckling är kampen om arbetstidsfrågan väldigt stark. Men vill man öka lönen så blir det ingen arbetstidsförkortning. Vem ska betala både en löneökning och en arbetstidsförkortning? Det blir förstås lägre vinst för företagen. Vad vi har gjort

under efterkrigstiden är att vi har ökat på ledigheterna mycket mer än arbetstidförkortning. Vi har förkortat arbetstiden i kollektivavtal med några timmar, men den stora sänkningen av den faktiska arbetstiden har gått via ökade ledigheter i form av semester osv. Och då frågar man sig, vem finansierar det? Det är via skatter som vi finansierar det. Här kan man se hur parterna tillsammans med stadsmakten ändå totalt sett i vårt samhälle har minskat den faktiska arbetslösheten både i partsystemet i kollektivavtal och via det politiska systemet genom skattefinansiering.

Roland: Jag vet inte riktigt vart jag ska börja. Det hade varit skönt att ha någon mer arbetskritiker med sig.

Niklas: Jag ska försöka stötta dig!

Roland: Vi tar det steg för steg. "Arbete är bra för hur ska man annars få försörjning." Jag har ju visat på produktivitetsvinsterna som teknologin medfört. Man kan föreställa sig andra sätt att skatta än arbete, t ex bolagsskatt, omsättning, så att de tar in en maskin istället för att avskeda en massa människor. Bara för att det är en maskin som gör arbetet så betyder inte det att man måste sluta med skatten. Sen har vi detta med att medlemmarna säger "vi vill ha ökad lön." Ja, man kan faktiskt vara aktiv i alla de här praktiska göromålen som jag har stor respekt för och ha en mer visionär vision om var vi vill landa, vad vi har för mål för samhället. Är det bara förvaltning vi ska ägna oss åt inom fackföreningsrörelsen? Ni går ju mot förvaltning. Bara för att både TCO och SACO har gått utför så kan man göra helt fantastiska saker. "Vi är för lönespridning, det är bra med lönespridning i samhället därför att då kan de duktiga få mer betalt, våra medlemmar säger att ..." och så vidare. Det är svårt att se något som är fackligt i mycket av det som händer i vissa förbund. Sen har vi detta med balans och lön eller tid, att vi har sex timmar arbetsdag. Det är klart att man kan tänka så om man vill, men om man kollar på den historiska förändringen så är det mer som vi jobbar per anställd och år. Sen har vi ett prekariat, det är klart man kan räkna dem om man vill eller ta in hur mycket vi är sjuka – men det är inte riktigt som att vi har sänkt arbetstiden, att vi har befriats från arbete för att vi är sjuka. Balansen mellan lön och tid är helt riktig och Mats har tidigare talat om att det finns ett löneutrymme på tre procent som man kan ta ut varje år. Och om man ska lägga det på lön eller tid borde parterna egentligen få ta hand om. Idag har vi en blygsam höjning av reallönerna. Om man ser hur det har fördelats så har den rikaste tiondelen i samhället under de senaste femton åren fått ungefär 60 procent mer i inkomst, och den fattigaste delen 1,7 procent mer i inkomst. Hela idén om en solidarisk lönepolitik har misslyckats. Facket har misslyckats rakt igenom med det som var grundtanken från början.

Niklas: Roland, du har en idé i Arbetssamhället om att det finns en förvirring mellan välstånd och arbete. Du menar att man borde tänka att man arbetar för att få välstånd i samhället, att det är en bra sak, och nu menar du att man talar om att vi ska skapa välstånd så att vi har råd att sätta folk i arbete. Vill du utveckla det?

Roland: Det märks lite grann när man ska sammanfatta det ekonomiska läget "ja, vi har lyckats bra med tillväxten i år också, men problemet är att jobben släpar efter". Ibland kan man till och

med höra att ”tillväxt är faktiskt bra därför att tillväxt skapar jobb”. Och det är en helt fantastisk formulering. Man säger att ”ja, vi har blivit rikare i år, men problemet är att vi inte jobbar” eller ”det är bra med rikedom därför att rikedom gör att vi får jobba mer”. Men man borde väl ändå jobba för att bli rik? Är det inte så vi betar oss i vardagen, att vi vill göra någonting för att få det bättre? Och där ser jag att det är total förvirring.

Karin: Jag förstår inte hur du menar Roland, skulle vi inte arbeta alls eller skulle vi jobba tre timmar? Vad ska vi leva av då? Vem ska betala din lön? Maskiner kan ju inte ersätta allt i arbetslivet. Äldreomsorgen kan inte ha maskiner. Vem är det som ska betala det vi ska leva av? Det måste väl ändå vara så att man ska arbeta för att få betalt. Ska man inte göra någonting och ändå få betalt eller vad menar du?

Roland: Ja, men det är bra med de enkla frågorna. Naturligtvis finns det ingenting som säger att vi ska sluta arbeta helt, det är väl ingen som får för sig att vi kan strunta i att arbeta och att allt ska skötas av sig självt. Men om vi blir mer effektiva och produktiva då kan vi faktiskt reducera arbetet i relation till det. Sen kan man göra så att man delar på arbetstiden med en generell arbetstidförkortning. Men man kan också, och det borde vi tala mycket mer om, få en inkomst – inte för att man lyder en chef om dagarna och gör de mest bisarra arbetsuppgifterna – utan för att man är människa. Den finns en idé om människors lika värde. Varför inte realisera den till ekonomin så att man får en ekonomisk basinkomst i samhället? Vi har råd med det. Vi blir mer och mer rika. Vi behöver inte sluta arbeta helt, det är ingen som har föreslagit det, men vi kan fördela på andra vis, det går att tänka på andra sätt.

Karin: Men återigen, vem ska betala? Det måste ju vara människor som jobbar, som betalar in skatt? Det är ju grunden i det hela, om vi inte har en planekonomi.

Roland: Arbetet är fortfarande en värdeskapande aktivitet, men det finns absolut möjligheter att fördela rikedom på andra sätt och det har vi sett bevis på tidigare. Man kan också beskatta omsättning, istället för lön. Det finns massor av andra sätt att fördela rikedom på än via lönearbetet. Fantisera lite, föreställ er!

Ulrika: En fråga som jag funderade på är vad som händer med kvinnors arbete, hela omsorgssektorn? Det finns en massa omsorg som behöver göras och som vi i Sverige till viss del har valt att göra betalt, som något som möjliggör för kvinnor och män att både försörja sig och ta ett omsorgsansvar. Och i det här har jag jättesvårt att se den där enorma produktivitetsökningen som du pratar om. I och för sig håller jag med om, på fritis så tar en barnskötare om tre gånger så många barn idag som man gjorde för tjugo år sen, så visst det är en produktivitesökning – det är också en kraftig kvalitetsförsämring. Hur tänker du kring det?

Roland: Jag förstår absolut att inte alla sektorer, branscher, kan rationalisera på det här tekniska viset. Men där det ändå sker, kan man inte fördela rikedom så att det blir mer attraktivt att ta ett vård- eller omsorgsyrke? Ett argument som hela tiden kommer emot arbetskritiken är att ”vi

behöver faktiskt mer arbete inom vård och omsorg”. Men varför behövs det det? Man har ju försämrat villkoren där hela tiden. Det har bara blivit mindre och mindre attraktivt att gå dit. Jag förstår faktiskt inte hur det skulle kunna bli sämre.

Gunnar: Vi kommer in på ganska mycket politiska frågor. Arbetsgivarverket har ingen politisk agenda på det sättet. Men en sak som Roland har varit inne på som jag tycker är intressant är: har arbetet gått ifrån att bli ett medel till ett mål? Och det kan man fråga sig, det här med meningsfullt arbete. Jag tog ut lite statistik. 78 procent av alla statsanställda upplever att de har ett mycket meningsfullt arbete, 69 procent av de på arbetsmarknaden upplever att de har ett mycket meningsfullt arbete. Åtta procent av statsanställda upplever tyvärr att de har ett mycket meningslöst arbete, och tolv procent på övriga arbetsmarknaden. Jag tycker ibland att arbetsmiljöfrågorna tyvärr ibland handlar allt för lite om arbetets mening. Jag tittade också på lite annan statistik. Det här med nyanställda i staten de senaste åren, varför väljer man att jobba statligt? Den primära frågan handlade om att få ett utvecklande arbete och den näst viktigaste frågan handlar om att bidra till samhällsnyttan. Så arbete kan i väldigt hög grad vara något väldigt meningsfullt för de som bidrar till samhällsnyttan. Men samtidigt så finns det då åtta procent av 250 000 statsanställda som inte upplever att de har ett meningsfullt jobb, vilket ju är väldigt beklagligt.

Niklas: Men det är ändå en väldigt tydlig siffra som visar att man går till jobbet och man känner att man bidrar till någonting och att man gör en bra insats där, i huvudsak.

Gunnar: Ja, en väldigt stor majoritet, 78 procent upplever att de har ett mycket meningsfullt jobb.

Mats: Som alla har förstått, det vi gör från fackligt håll är huvudsakligen inom ramen för det produktionsfördelningssystem vi har, förkorta arbetstiden så mycket vi kan efter önskemål från medlemmarna. De står i realiteten och väljer mellan arbetstidförkortning och löneutveckling. Jag skulle vilja ställa två politiska frågor till arbetskritikerna, och Roland får väl svara. Den här produktivitetöknningen som är grunden för alltihop och som gör att man kan jobba tre timmar om dagen eller till och med mindre, du har inte sagt någonting om att upprätthålla den produktivitetöknningen inom ramen för ett borttynande lönearbete. Den andra frågan är fördelningen, om idealet är att vara fiskare på förmiddagen och filosof på eftermiddagen – vem är det då som ska bestämma när man ska vara det ena eller andra?

Roland: Vi har ändå statistik på hur många som är för en generell arbetstidsförkortning så det är konstigt att så många fackförbund säger ”nej, inte våra medlemmar”. Sen är det detta med produktivitetshöjningen och hur den ska kunna garanteras i framtiden. Kolla på företag som Apple, Linux – allt sådant är utvecklat utanför lönearbetet. De riktigt stora idéerna har konstigt nog kläckts utanför, eller i källaren eller i någons garage. Det intressanta är att man ofta säger ”du har ju iPad, iPhone och så vidare, vill du inte ha en framtida teknikutveckling?” Man blandar ofta ihop produktionsvolym och produktivitet. Vi kan ha en produktivitet utveckling och

samtidigt ha nolltillväxt, till och med nedåtväxt. Idag har vi såna volymer och ett planerat åldrande i mycket av tekniken som bygger på att man ska producera mycket, inte saker som håller. Jag tror att just sänkning av arbetstiden skulle ge en rejäl skjuts för teknikutveckling.

Niklas: Några kommentarer från publiken kring det här passet?

Publik: Jag tycker det är en väldigt intressant diskussion. Det som Roland sa om prekariatet, som jag tycker har mycket med det här att göra, om man tittar på övergripande statistik kan man se allt möjligt. Men om man bryter ner siffrorna så kommer man se helt andra mönster och det tycker jag man ska komma ihåg. Därför tycker jag Kommunals intressen och Rolands intressen ligger nära varandra. Man ser att det finns vissa som tjänar väldigt mycket på att upprätthålla den här arbetstakten i samhället och andra som förlorar mycket på det.

Ulrika: Jag tycker att det Roland sa om nolltillväxt, nedåtväxt och hur man kombinerar det, hur Miljöpartiet pratar om förkortad arbetstid med lägre lön för att minska miljöpåverkan, är intressant. Fast de glömmer bort våra medlemmar som tjänar så lite. Det är där det inte funkar. Och det är väldigt kraftigt institutionaliserat idag att de inte får högre lön. Det jobbar inte ihop. Då blir jag också väldigt provocerad när Roland Paulsen säger ”hur skulle det kunna bli sämre i vård, skola, omsorg?”. Mina medlemmar har antagit en vision som är: viktiga jobb värda att älska. Och jag tycker att det är många som är jävligt slarviga med hur man pratar om de jobben.

Gunnar: Roland hade ett intressant inlägg runt tillväxt och när jag pratar med vår chefsekonom pratar han om ekonomisk aktivitet – och det är ju i sig varken positivt eller negativt men det har fått en helt annan betydelse i samhället, vilket är ganska olyckligt tycker jag. Det finns en amerikansk ekonom, Herman Daly, som pratar om oekonomisk tillväxt eller ekonomisk tillväxt. Tillväxt kan vara destruktiv och positivt, så det är en debatt vi borde ta här i samhället egentligen. Tillväxt handlar om ekonomisk aktivitet, gasa eller bromsa, men det är så mycket värderingar runt som är konstiga och märkliga tycker jag som inte är politisk aktiv.

Roland: Vi har facken, det är ni som är de som är företrädare för vård- och omsorgsarbetare och så säger ni ”nej men vänta, våra medlemmar de tjänar så jävla dåligt så vi har inte råd med att dra ner på arbetstiden istället för att höja lönen” – vems fel är det?

Ulrika: Ja, det är faktiskt inte fackförbunden som sätter lönerna. Vi jobbar på så gott vi kan för att få upp dem, men det är inte vi som bestämmer.

Roland: Men ni kan inte först säga ”vi har misslyckats med att få upp lönerna och alltså kan vi inte tänka på det här med kortare arbetstid”?

Ulrika: Ja, vi tänker ju på det också. Men det är inte så lätt i en praktisk verklighet idag.

Roland: Men varför sätter du ambitionsnivån där?

Ulrika: Jag sätter inte ambitionsnivån där, det handlar om hur vi jobbar idag, vad vi ska prata om.

Roland: Även om det finns i era stadgar att ni arbetar för förkortad arbetstid så känner jag inte riktigt att du brinner för det, att du ställer dig bakom det, jag märker inget av det.

Karin: Men det finns ju en ekonomisk verklighet också. Kommunals medlemmar, det är ju de anställda i kommunerna och det är klart att skulle man gå ner två timmar i arbetstid skulle det kosta enormt med pengar. Vilka kommuner skulle klara det? Det är klart att deras medlemmar vill ha högre betalt, men en kommun idag är ju skattepengar också. Det är inte bara att säga ”dra ner arbetstiden”, det fungerar inte så i praktiken.

Publik: Det här med arbetslinjen är ofta en fråga om för eller emot arbetslinjen. Jag tycker att det ibland blir en brist på helhetssyn – istället för att diskutera en livslinje som alternativ. Vad är det för liv vi vill ha? Ska vi arbeta för att leva eller leva för att arbeta? Mycket onödigt arbete utförs som vi har hört, vi vet att det finns en ökad ohälsa, sjukskrivningarna ökar, psykiska ohälsan ökar. Det finns föräldrar som skiljer sig för att få tid med sig själva. Dessutom, vilket tyvärr ofta inte tas med i det här resonemanget, miljöresurserna tryter på grund av den överproduktion som vi har. Jag skulle vilja säga att det råder tillväxtfeber, därför att arbete är inte pengar utan det är ett sätt att fördela pengar. Om vi istället börjar titta på en livslinje så kan man hitta alternativa sätt att fördela pengar, det går. Och då skulle vi komma bort mycket från ohälsan som arbetslinjen skapar, då skulle vi spara mycket pengar som går åt i form av vård och omsorg.

Publik: Det här påståendet att facket har misslyckats med den solidariska lönepolitiken, med hänvisning till statistik om reallöneutvecklingen det kan jag skriva under. Men det blir ett märkligt påstående som jag vill att de fackliga representanterna kommenterar. Det är precis som att facket inte haft någon betydelse i den här bemärkelsen, men vad hade hänt utan facket? Det var min retoriska fråga.

Ulrika: Det är klart att det hade blivit bättre utan facket, det förstår ni väl...

Mats: Livslinje, vi försöker driva på för ökade ledigheter, vi förkortar arbetstiden lite i kollektivavtalet. Det är skattefinansiering av ledighet, du får betalt när du är föräldraledig. Jag kan skapa förutsättningar för att du själv kan forma den.

Gunnar: Den offentliga sektorn har ju inte för mycket pengar, det är ju snarare ofta ett problem. Ska man prioritera äldreomsorg för farfar eller ungdomarnas skola och så vidare, universitet och högskola. Det är ett ständigt jobb med arbetsgivarpolitik för att få en effektiv verksamhet. Jag har kollegor som har gått ner i arbetstid som ett eget personligt initiativ. Men att se någon arbetstidförkortning i den offentliga sektorn skulle vara en fullkomlig katastrof i hur systemet ser ut nu.

Karin: Jag kan hålla med dig om att livspusslet är ett jättestor problem för många att få ihop, men det man bör diskutera är väl kanske arbetstidens längd i olika tidsepoker. Man kanske behöver jobba lite mindre under småbarnstiden t ex. Man kanske kan jobba lite mer när man blir äldre. Jag tror det kommer diskuteras mycket hur länge vi ska jobba med tanke på att vi lever längre och börjar arbeta mycket senare. Det är klart om många inte har ett jobb är det också ett problem att få ihop livspusslet, att få ihop sin ekonomi.

Publik: Jag har ingen fråga, bara en uppmaning. För det första så tror jag att debatten mår bra av känslor, det är bara av godo. Och så tänker jag Ulrika, mitt förslag är att du prövar den här höga ambitionsnivån. Du säger att det är orealistiskt att både kräva rimliga löner och rimlig arbetstid för dina medlemmar – jag tycker det vore en idé att prova den fackliga kamratskapen förbunden emellan för jag tror att du har många här med dig på en sådan tanke, att dina grupper med all rätt kan kräva både högre löner och kortare arbetsdagar. Det tycker jag vore intressant att prova förbunden emellan, för det hade fört frågan i ett annat ljus tror jag.

Ulrika: Det svåra är att vi har 100 000 medlemmar som vill jobba mer och som inte får det. Idag ser vi att man har ingen tid för utveckling, kompetensutveckling – man ses som en utbytbar arbetskraft. Och för oss är det väldigt viktigt att försöka förklara att det här är professionella yrken och man behöver utveckling. Visst man kan driva alla saker samtidigt. Eller måste vi ändå ifrågasätta att en del av att det inte ses som ett riktigt jobb är att det finns en deltidsnorm. Tidigare försökte man tänka sig att alla skulle jobba sex timmar bland våra yrkesgrupper men man såg att man inte kom någon vart och då valde man att prata om att det här är ett viktigt jobb, inte om att vi ska jobba mindre också. Och om vi ska jobba mindre, då måste alla jobba mindre. Att det inte ses som ett riktigt jobb har också att göra med att våra grupper gör mer av det obetalda arbetet. Och hur kommer man åt det om det bara är kommunals kvinnor i huvudsak som går ner i tid?

Niklas: Jag hävdar fortfarande att vi pratar väldigt mycket om arbetslinjen och full sysselsättning, men det pratas väldigt lite om arbetets villkor. Fram tills nu tycker jag det under många år varit fokus på full sysselsättning men inte hur vi ska jobba. Vi har en sista fråga från publiken.

Publik: Jag vill egentligen bara kommentera den här typen av arbetskritik. Jag tycker att det är en rätt rimlig bedömning att fråga sig, mot basinkomst och arbetstidsförkortning, hur ska vi ha råd med det? Jag undrar om man som arbetskritiker tror på lönearbetsformen, hur bra kan vi få det med lönearbete som system. Många säger ”vi kanske inte behöver ha tillväxt”. Fast kapitalismen bygger på en ständig tillväxt. Men vi kanske kan tänka oss en nolltillväxt eller till och med mindre än så, fast det är ju en ekonomisk kris. Alltså, nedväxt är en reell situation just nu. Det är det vi kallar ekonomisk kris. Hur ska man kunna förstå en krissituation som någonting progressivt?

Roland: De vill jobba mer först från Kommunals sida, de vill inte jobba på två timmar på kvällen och två timmar på morgonen. Kan man inte dela på jobben? Jag förstår absolut idén om att ”vi kan inte bara, vi det här förbundet, för våra medlemmar ...” men jag har aldrig uttalat mig för det argumentet. Jag är för en generell arbetstidsförkortning. Sen kommer detta, vem ska betala. Jag har faktiskt varit inne på det också. Och sen om man kallar det för en samhällsförändring eller inte, att vi måste ha en annan ekonomi eller inte – ja det är klart att vi antagligen måste det. Det är klart att vi kan kalla det för någonting annat än kapitalism och så vidare. Jag kan absolut säga att vi måste ha ett socialistiskt samhälle för att det här ska fungera ordentligt. Skälet till att jag gör lönearbetet till en särfråga är för att om man säger ”vi ska ha socialism”, så kommer alla att somna. Ägandet är inget mål i sig så länge det kan fränkopplas makten. Idag äger allmänheten majoriteten av aktiekapital via fonder och stat framför allt. Problemet är att det inte finns någon vision om hur man kan leva annorlunda. Sveriges rikaste procent äger 25 procent av allt, ta tillbaka det för i helvete, vi behöver inte ha en tillväxt i framtiden för att det här ska ske. Vi kan ta tillbaka det som redan tagits ifrån oss. Och det är inte skattepengar, det här är allas pengar. Det är de som har jobbat som värdet ursprungligen kommer ifrån. Det handlar om att ta tillbaka. Skillnaden mellan det som är här och det som skulle kunna ha varit är så enorm. Det finns en bra dokumentär som beskrivit det här, Lönesektorn, där beskrivs fackets misslyckande. Vi har de snabbaste ökande löneklyftorna i Europa, varför pratar ni inte om det?

Mats: Hur bra kan det bli med lönearbete? Jag vet inte vad som är bra faktiskt. Det är det som är mitt dilemma. Jag vet inte vad som är bra. Jag kan bara tycka att det jag tycker är bra. Jag kan inte bestämma. Det leder rätt in i den här fördelningsfrågan som Roland undvek. Det vi pratar om är ett avsomnande arbetssamhälle, det är helt nytt socialistiskt samhälle som vi pratar om, om man ska prata klartext. Vi gör ett försök från den fackliga sidan att ta värdet av produktionen, det är ju våra medlemmar och andra människor som producerar värdet. Vi gör ett försök genom facklig aktivitet att kamma hemma detta värde, tillbaka till medlemmarna.

Gunnar: Jag tycker Roland pratar lite emot sig själv, för han nämner Linex, ett antal exempel. Det finns lönearbete och det finns ideellt arbete och det handlar om att går man ner i arbetstid så ägnar man sig åt ideellt arbete. Men varför kan vi inte se lönearbete som meningsfullt? Jag har siffror som visar att de flesta i alla fall i staten upplever sitt arbete som meningsfullt. Jag har ambitionen att alla, så många som möjligt, ska uppleva sitt lönearbete som meningsfullt. Sen jobbar jag ideellt på fritiden och det upplever jag också som meningsfullt, men den distinktionen mellan ideellt arbete och lönearbete ... för jag uppfattar att du säger att vi ska gå ner i arbetstid för att kunna ägna oss åt ideellt arbete?

Ulrika: Jag vill mest kommentera det här att de flesta av våra anställda inte är sms-anställda, de har deltidanställningar på 63,7 procent, ofta för att det är så man lagt upp schemana. Det är det som är normen kring hur ett arbete inom vård och omsorg ser ut, och det är den normen vi framförallt vill ifrågasätta.

Niklas: Det som är i fokus för arbetslinjen handlar om full sysselsättning och då kan man antingen hävda att vi har stigande produktivitet vilket gör att de saker vi producerar går fortare idag och därför kommer vi aldrig kunna nå full sysselsättning. Den andra sidan av det är att vi ser att vi har en ökad efterfrågan, att vi efterfrågar nya produkter ständigt. Tjänstesamhället har också gett nya produkter. De två lägren brottas med varandra, det ena säger att ”vi kommer aldrig nå full sysselsättning, vi måste anpassa oss till ett samhälle som inte levererar jobb till alla”, det andra lägret säger ”jo, vi får ständigt nya produkter som efterfrågas”. Det där skulle jag vilja ha en kommentar till. Är det brist på resurser som gör att vi inte har full sysselsättning eller är det brist på arbetsuppgifter?

Roland: Hur definierar du full sysselsättning?

Niklas: Hyfsat många i arbete, 3,5 procent arbetslöshet.

Roland: Okej, då är det alltså inte alla. När vi säger vi ska ha full sysselsättning så tror vi att alla kommer att vara med. Nej, det betyder det inte. Det betyder fortfarande att det finns de som utesluts. Sen är frågan om det är brist på resurser eller brist på arbetstillfällen. Jag tillhör inte deterministerna. Det finns de som talar om att vi kommer ha en konstant ökande arbetslöshet, det finns inte så mycket att göra åt saken. Jag ser det absolut inte så. Vi kan uppfinna hur mycket meningslösa jobb som helst, det finns ingen gräns för det. Och vi ser fantastiska exempel inom FAS 3.

Karin: Är det brist på resurser? Jag skulle vilja säga både ja och nej på den frågan. För det är klart, jobb finns det ju alltid. Men det finns inte alltid betalning till det. Sen är det så att många inte kommer in på arbetsmarknaden för att den typ av jobb man eftersöker inte finns längre. Vi har hela tiden höjt trösklarna i arbetslivet. Det finns en grupp idag som säkert aldrig kommer kunna få ett jobb, som vill ha arbete, och det är jättebekymmersamt. Vi lägger ner mycket pengar på arbetsmarknadsåtgärder. Jag har jobbat på fängelset, bara den gruppen, en jättestor grupp som aldrig kommer komma in på arbetsmarknaden. Sen finns det andra grupper, funktionshindrade av olika slag som inte platsar på arbetsmarknaden idag, och det tycker jag är ett jättebekymmer, och hur vi ska lösa det vet inte jag riktigt.

Ulrika: Jag tänker mycket på huruvida man satsar på att rusta de som har svårt att komma in på arbetsmarknaden eller inte. Roland sa att 3,5 procent arbetslöshet var att fortfarande utesluta en grupp. Som socialdemokratin och LO nog tänkte sig, har tänkt och fortfarande tänker, är att det här är en övergångsarbetslöshet. Att vi har en bra arbetslöshetskassa så att det är möjligt under perioder att omutbilda sig. Som samtalet idag ser det ut som att det är en grupp som man tror aldrig kommer kunna få jobb och som man inte har ambitionen om ska kunna få några jobb – och det är utifrån den bilden som jag tycker att full sysselsättning är viktigt att prata om. Vilka rustar man? För vi har ju den här konstiga situationen att det faktiskt finns brist på arbetskraft också.

Gunnar: Brist på resurser är det ju alltid i offentlig sektor. Det gäller att prioritera ständigt och det är ju en politisk uppgift att se var behoven är som störst och där har man lite olika syn och ståndpunkt. Men jag tror aldrig någonsin att vårt samhälle kommer att tömmas på meningsfulla arbetsuppgifter. Jag menar, vi ska bli fossilfria i samhället till 2050. Där finns ju enormt mycket meningsfulla arbetsuppgifter. Det tror jag aldrig är ett problem hur mycket man än rationaliserar. Sen görs ju mycket ändå på ideell basis.

Mats: Jag hade svårt att förstå den här frågan till att börja med men när Roland svarade så började jag förstå den bättre. Finns det någon gräns för skapande som genererar produkter och tjänster? Konstruerade behov eller naturliga behov? Nej det finns det inte utan det kommer alltid att finnas och det tycker jag man kan se också med ett historiskt perspektiv. Sen om det är bra eller inte kan jag inte uttala mig om. Jag kan inte säga nej den här produkten ska vi inte utveckla. Jag är inte mannen att ha en sådan uppfattning. Den andra sidan av saken är arbetslösheten. I början på 80-talet hade vi två procents arbetslöshet och då får vi säga att vi hade full sysselsättning. Det som nu händer snabbt är att de utsatta grupperna på arbetsmarknaden skapar långtidsarbetslöshet, vanliga människor blir inte arbetslösa så ofta. Det är mer en permanent arbetslöshet för de långtidsarbetslösa. Det är det stora dilemmat i arbetspolitiken. Vi pratar om att rusta människor, kompetensutveckling, så att de ska kunna ta de framväxande jobben. Andra i andra kanten pratar om lönesänkningar, avskaffande av turordningsregler, flexibilisering av arbetsmarknaden, för att lösa de här problemen.

Niklas: Bra, alla här inne var överens om att det inte finns någon brist på jobben utan det är bara att hitta dem. Har någon en avvikande åsikt?

Publik: Inte just om det, det här är en allmän kommentar om debatten. Att prata arbetskritik utan att prata om systemkritik är väldigt problematiskt, och jag tycker det är problematiskt att försöka bortförklara det genom att säga ”det är tråkigt att prata systemkritik, det är roligare att prata arbetskritik”. För det som händer när man pratar arbetskritik, utan att prata systemkritik, är att man hamnar helt fel. Det blir inte en realistisk diskussion, det handlar om att det är något irrationellt och något tokigt hur vi håller på om vi bara pratar om det och att om alla kommer överens om att det här är tokigt, så kan vi sluta med det. Det är en konfliktlös problemformulering. Det vi måste prata om är att vi har ett system som en stor grupp i samhället tjänar på, om vi inte kan prata om det så kan vi inte prata om något annat heller. Och det gäller även full sysselsättning. Om vi inte kan prata om vilken funktion som arbetslösheten spelar i det kapitalistiska systemet, som lönesänkande till exempel, och också sysselställningsfunktioner som en del i upprätthållandet av en arbetsdisciplin som kapitalism behöver.

Roland: Jag måste få kommentera det här. Du såg ju min presentation nu, då hörde du vad jag sa, att det finns ett fåtal som tjänar på det här. Och du har läst Arbetsamhället det vet jag också. Så varför hittar du på?

Publik: Den är inte systemkritisk på det sättet.

Roland: Jag har i flera sammanhang, i helt offentliga sammanhang, kritiserat kapitalismen på ett sätt som väldigt få offentliga debattörer gör.

Publik: Tack, jättespännande att lyssna på tycker jag. Problemet med hur man ser på kvinnors roll som ni pratade om, är att själva idén om lönearbete också behöver en feministisk kritik. Det är ingen könsneutral arbetsmarknad, politik, arbetslinje. För att komplicera den bilden behövs det också en postkolonial kritik. Det välstånd vi har i Sverige idag bygger mycket på arbetskraft i andra delar av världen. Jag vill skjuta in de delarna i diskussionen.

Publik: Ni pratar här som att Sverige var ett isolerat land som om vi kan fatta beslut för oss själva. I vilken utsträckning kan vi det? I vilken utsträckning är vi fångade i ett globalt system som vi har allt mindre påverkan på. Jag tror det betyder mycket för den debatten som har först. På 70-talet kunde vi fortfarande ha en vision om att vi kunde bestämma.

Mats: Jag vill bara säga att jag delar x [publikfråga] slutsats, arbetskritik mynnar ut i systemkritik. Det är en helt korrekt slutsats och jag tycker jag också sa det i ett inlägg här att slutsatsen av arbetskritiken det är ett socialistiskt samhälle.

Roland: Mats säger det här som att det var något dåligt, jag menar att det är något bra.

Niklas: Det har varit en intensiv eftermiddag. Nu har vi fem minuter på oss innan vi slutar. Jag tänkte kasta in en sista fråga som är väldigt kort. Vilka arbeten som skulle behöva utföras, utförs inte idag? Vad skulle ni efterfråga för tjänst om ni kunde trola fram den?

Gunnar: På ett personligt plan skulle jag känna en förhoppning inför framtiden om den här energiomställningen, men det är ju en svår global fråga, men det skulle jag vilja se att det går framåt. Någon sorts klimatomställning. Det är en fråga som oroar mig på ett personligt plan.

Niklas: Den kräver enorma resurser och den kräver väldigt mycket jobb.

Ulrika: Jag tänkte på det här med den feministiska kritiken, att vårt system ändå har gjort det möjligt för kvinnor att arbeta. Vi skulle helst behöva mer äldreomsorg. Det kanske inte är en ny tjänst, men det är en tjänst vi skulle behöva för att inte lägga ett väldigt tungt omsorgsarbete på anhöriga.

Roland: Jag håller med om att det behövs arbetskraft för en energiomställning. Att de gröna jobben ska suga upp hela det arbetskraftsöverskottet som finns idag är jag kanske mer tveksam till. Men jag kan lägga till att vi behöver en allmän elektronikreparation idag för som det är nu så bygger det så mycket på volymökning, att det är billigare att slänga de här sakerna än att uppgradera eller reparera dem. Och det beror dels på att det finns en lagstiftning kring det här. Elektronikerna är ett gigantiskt problem. Det är också någonting som jag tror skulle kunna ändra de här volymökningarna och kanske vrida mer till kvalitet snarare än kvantitet.

Mats: Då kan jag väl svara som representant för den organiserade medelklassen som har det så bra. Om jag saknar någon person som jag skulle vilja skaffa en tjänst från är det en oberoende finansrådgivare. En som jag vet inte lurar mig. Men det indikerar också ett förtroendeproblem i produktionen av tjänster som går lite vidare utöver det som jag sa.

Karin: Den gröna omställningen är redan på gång. Det handlar också om tillväxt och jobb i Sverige så det tycker jag är jättebra. Det ska vi fortsätta med förstås. Sen är det vårdfrågorna, det behövs fler händer i vården tycker jag, både i sjukvård och i äldreomsorg.

Niklas: Tack så jättemycket!

Abstracts

Session 1

Sessionsledare: Sofia Seifarth, Tekniska museet

Abstract 1: Ansvariggörandets och bemyndigandets politik. En institutionell etnografisk studie av jobbcoaching

Sara Lennartsdotter, Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet och Institutionen för Omvårdnad, hälsa och kultur, Högskolan Väst, sara.lennartsdotter@spa.gu.se

Brist på inflytande och möjlighet att påverka den egna livssituationen anses generellt ha en negativ inverkan på den psykosociala hälsan. Delaktighet och inflytande har blivit viktiga komponenter i "det nya arbetslivet". Inom många typer av arbeten har byråkratiska och hierarkiska regleringar övergetts till förmån för ett ökat individuellt ansvar. I dessa arbeten har känslor, kognitiv förmåga och motivation fått en ökad betydelse för arbetets organisering (Hagström 2007). Decentraliseringen av beslutsfattande som visserligen lett till en ökad delaktighet har också visat sig leda till ökad mental stress (Busck 2010).

Det tycks finnas en baksida av engagemang och motivation i arbetslivet vilket av forskningen uppmärksammas i termer av utmattning (Holmgren et al. 2010). Den dominerande modellen för att förklara sambandet mellan psykosocial arbetsmiljö och hälsa i Sverige har sedan 1970-talet varit den så kallade krav-kontroll-modellen (Karasek 1976, Karasek & Theorell 1990). Flera studier har dock visat att det även på arbetsplatser med "goda" arbetsvillkor enligt krav-kontroll-modellen förekommer en ökad psykosocial ohälsa (Arbetsmiljöverket 2001, Krantz & Rosengren 2002, Waldenström & Härenstam 2008). En studie av Rostila (2008) visade att sambandet mellan krav-kontroll-modellen och den upplevda hälsan minskade kraftigt under 1990-talet. Ohälsa förekom även i gruppen med så kallade "aktiva jobb" och sambandet mellan "dåliga" arbetsvillkor och ohälsa försvagades (Rostila 2008).

Rydén (2009) menar att en faktor som förbisetts i krav-kontroll-modellen och dess olika operationaliseringar är identitet och identitetsarbete. Rydén beskriver identitet och identitetsarbete som aspekter i vårt globaliserade och individualiserade samhälle som har ändrat karaktär och betydelse de senaste decennierna (jämför Giddens 1997 och Sennett 1998). Det tycks finnas goda skäl till att studera identitetsbegreppets innebörd i en arbetslivsdiskurs som förutsätter att delaktighet och eget ansvar alltid är hälsofrämjande. Med utgångspunkt i den ökade roll som känslor och motivation fått i det nya arbetslivets organisering (Hagström 2007, Berntson 2007) finns det också skäl att studera den jobbcoachande praktiken och sättet som jobbcoacher förbereder arbetssökande inför arbetslivets förväntningar och krav på motivation, delaktighet och engagemang.

Jobbcoaching går att betrakta som en bemyndigande praktik där arbetssökande stärks och ansvariggörs genom hjälp till självhjälp. Coachingen utgår ofta från ett empowerment-perspektiv. Baistow (1994) menar att empowerment-begreppet visserligen vilar på en frigörande potential för den enskilde individen som utsätts för empowerment, men att den bemyndigande diskursen samtidigt skapar nya former av reglerande möjligheter. De professionellas roll stärks av den bemyndigande diskursen då dessa får allt mer utrymme i medborgarnas vardagsliv (Baistow 1994:39). Hur påverkas de arbetssökandes identitetsarbete av bemyndigandets politik och finns det en risk att bemyndigandet om än emanciperande, samtidigt bidrar till avpolitiserande av arbetslöshetsproblematiken? Vilka insikter kan nås genom att betrakta den jobbcoachande praktiken som identitetsskapande?

Abstract 2: Drömmen om jämlikhet: Socialdemokratins radikalisering och den svenska modellens fall

Henrik Malm Lindberg, Ratio – Näringslivets Forskningsinstitut, henrik.lindberg@ratio.se

Temat för den kommande boken är den radikalisering av svensk politik och inte minst arbetsmarknadsrelationerna som skedde med början under 1960-talets andra hälft. Hypotesen är att radikaleringen av politiken, som då i första hand skedde under 1970-talet, föregicks av en radikalisering av samhällsdebatten inom främst socialdemokraterna och LO. Ny kunskap och nya tolkningar av befintlig kunskap omstöpte problemformuleringen på en lång rad områden och ledde i sin tur till att man ifrågasatte arbetsmarknadsrelationernas djupt liggande strukturer: synen på arbetet, arbetets värde, lönen för arbetet och statusen hos arbetstagare och arbetsgivare.

Syftet är att *undersöka ursprunget* till denna radikalisering *varför den ägde rum* och *vilka former* den tog sig. Uppgiften är att studera idégivare och idébärare till radikaleringen. Ny kunskap och nya tolkningar av befintlig kunskap omstöpte alltså den politiska problemformuleringen på en lång rad områden såsom lönebildning, arbetsmarknads-, närings-, och socialpolitik.

De etablerade kunskapskällorna började utmanas av en grupp radikala forskare, debattörer och politiker vid mitten av 1960-talet. När den politiska retoriken om arbetet förändrades var det med stöd av *nytt kunskapsunderlag* kring bland annat de äldres situation, strukturuomvandlingens effekter, riskerna i arbetsmiljön och ojämlikheterna i makt och inflytande. Nästa steg var att sprida och förankra de nya idéerna till andra centrala arenor, nätverk eller institutioner. Kunskaps- och idégivarna måste ha tillgång till platser för beslutsfattande för att få genomslag.

Med den nya kunskapen ifrågasattes etablerade teorier för arbetsmarknadens funktionsätt. Ekonomiska förklaringsmodeller utmanades och ersattes delvis av mer sociologiskt influerade synsätt. Detta påverkade i sin tur hur man skulle värdera olika slags arbete: Var inte löneskillnaderna ett utslag av nervärdering av vissa s.k. okvalificerade arbetsuppgifter när dessa jobb i själva verket var en förutsättning för att kunna utföra mer kvalificerade uppgifter? Med detta synsätt ifrågasattes löneskillnaderna mellan olika grupper i samhället.

Jag hävdar att Sverige bytte samhälls- och arbetsmarknadsmodell samt gjorde en radikal resa på åtskilliga politikområden från mitten av 1960-talet. Många av de stora genomgripande reformer som skedde under 1970-talet bär tydliga spår av radikaleringen av samhällsklimatet: den arbetsrättsliga offensiven fick lagstiftning i form av LAS och Förtroendemannalagen (1974), MBL (1976) och Arbetsmiljölagen (1977). Skattebeslutet 1970 har kallats den största jämlikhetsreformen i historien och Socialtjänstlagen (1979) gjorde socialtjänsten mer serviceinriktad och stödjande. Boken avser att visa varför modellbytet skedde, varför radikaleringen blev så genomgripande och att det i högsta grad fanns gemensamma kunskapskällor och idébärare till processen.

Abstract 3: Att leva sin dröm – livsstilsföretagaren mellan vardaglig praktik, drömmar och politisk retorik

*Erika Andersson Cederholm & Carina Sjöholm, Institutionen för Service Management och Tjänstevetenskap, Lunds universitet, erika.andersson_cederholm@ism.lu.se
carina.sjoholm@ism.lu.se*

Gränsen mellan arbete och fritid förskjuts och människor sägs arbeta mer på sin fritid. För en del innebär detta att fritiden, som associeras med ett visst innehåll och värde, också *blir* arbete. Vår studie tar sin utgångspunkt i s.k livsstilsentreprenörer, som startar och driver ett företag med den egna hobbyn eller livsstilen som en bas för företaget, och där denna livsstil också blir en del av den produkt som säljs. I vårt projekt *Grön livsstil som upplevelseprodukt: förankring, försäljning och förvaltning bland landsbygdens livsstilsföretagare* fokuserar vi på sociala och kulturella processer där nya förväntningar och praktiker omvandlar etablerade lantbruk eller privata familjeprojekt till entreprenörskap inom besöksnäringen. Studiens utgångspunkt är småskaligt landsbygdsföretagande inom besöksnäringen där maten och/eller trädgården är basen i en ”grön” upplevelseprodukt. Med utgångspunkt i intervjuer, observationer och dokumentmaterial fokuserar vi specifikt på mat- och trädgårdsföretag som erbjuder någon form av upplevelser, t ex gårdsbutiker med servering, trädgårdsvisningar och kaféverksamheter. I detta paper diskuterar vi livsstilsföretagandet speciella karaktäristika och hur det s.k livspusslet eller ”work-life-balance” förstås och praktiseras av företagarna själva, vilka ekonomiska värden som tillskrivs specifika ”livsstilar” där företagare förväntas ”leva sin dröm” och samtidigt överleva ekonomiskt, men också hur bilden av ”landsbygdens nya entreprenörer” förmedlas och förhandlas diskursivt i retorik kring landsbygdsutveckling.

Mat- och trädgårdsföretag av den typen vi diskuterar faller ofta diskursivt inom ramarna för de kulturella och kreativa näringarna (KKN). Dessa näringar förväntas skapa regional tillväxt och vara en motor i den totala exporten. Här lyfts ofta kulturturismen fram som viktig i destinationsmarknadsföring och regioner benämns i termer av ”Skånes Toscana” och liknande. I materialet i vårt projekt blir diskrepansen mellan idealbilden av småföretagsamhet i det som ofta benämns KKN och småföretagsamhet som livsstilsentreprenörskap och den faktiska verklighet där ekonomin ytterst sällan går ihop mycket tydlig. Många kan bara ägna en del av sin tillvaro åt denna näring eftersom det sällan fungerar ur försörjningsaspekt. Det betyder att den verksamhet som i vissa fall används av regionen som sitt fönster utåt och som ett sätt att marknadsföra regionen egentligen finansieras av enskilda entusiaster som förverkligar sina drömmar. För att försörja sig måste de ta en massa andra arbeten, eller ha en partner med solid inkomst. Livsstilsföretagandet utgör således en spänningsfylld zon där ideal, politisk retorisk, och det vardagliga arbetet blir påtagligt motstridiga. Vårt syfte med detta paper är att visa hur företagaren navigerar i detta spänningsfält

Abstract 4: Kan experter jobba var som helst?

Angelika Sjöstedt Landen, Umeå universitet, angelika.sjostedt.landen@kultmed.umu.se

Omlokaliseringar av statliga myndigheter är en politisk åtgärd som sedan efterkrigstiden med ojämna mellanrum aktualiserats i Sverige som en lösning på olika problem med lokala arbetsmarknader. Nu senast uppmärksammades regeringens beslut att flytta Diskrimineringsombudsmannen (DO) från Stockholms innerstad till Tensta/Rinkeby.¹ Även om omlokaliseringar av statliga myndigheter syftar till att utjämna ojämlikheter mellan lokala arbetsmarknader, är omlokaliseringar i sig en produkt av en samhällsplanering som skapar centrum och periferier. Omlokaliseringar av statliga myndigheter bör därmed inte bara betraktas som fördelningspolitik och distribution av resurser, utan har blivit del av ett kulturellt och socialt gods genom vilket människors professionella status och identiteter skapas och upprätthålls.

Jag har följt arbetet med att omlokalisera en statlig myndighet från Stockholm till Östersund. Myndighetsflytten som studerats ingick i den senaste vågen av omlokaliseringar som skedde 2005 efter försvarets nedläggning av regementen runt om i landet. Studien visar att detta har betydelse för hur de anställda på myndigheten såg på sig själva och sitt arbete, och även hur denne värderades och betraktades av andra.

Flytten av arbetsplatsen ställde de anställdas livsfrågor på sin spets i termer av karriär, familjeliv och andra livsval som var vardagslivet skulle äga rum. De anställda tvingades formulera och motivera förhållningssätt och erfarenheter kring sitt arbetsliv, informellt arbete, karriärval, farhågor om arbetslöshet, att söka nytt jobb, att gå i pension och så vidare. Att undersöka hur anställda upplevde omlokaliseringsprocessen var därför inte bara en undersökning av flytten av en enskild arbetsplats, utan berättar mycket för oss om kulturella och sociala mönster i svenskt arbetsliv. Detta väcker frågor som: vilka föreställningar och förväntningar om kompetens, ålder, plats och kön villkorar hur anställda begripliggör sin arbetssituation? Hur kan politisk retorik och praktik (tex omlokaliseringsbeslut) hänga samman med kulturella föreställningar om arbete och status och människors möjligheter att identifiera sig med sitt jobb? Kan detta i sin tur påverka vad som ses som möjliga beslut när det gäller att flytta, pendla och göra karriär?

¹ Se regeringen.se: <http://www.regeringen.se/sb/d/16958/a/218988>.

Session 2

Sessionsledare: Sofia Seifarth, Tekniska museet

Abstract 1: Barns arbete i dagens Sverige – kul, harmlös fritidsaktivitet eller "Riskfyllt barnarbete" och ekonomisk exploatering

Tobias Samuelsson, Högskolan för lärande och kommunikation Jönköping, tobias.samuelsson@liu.se

Arbete framhålls ofta som ett hot mot barn och barnens "rätt att vara barn". Arbete förefaller trots detta vara en del av vardagen för barn över hela världen och antalet arbetande barn växer globalt. Under större delen av 1900-talet ignorerades och osynliggjordes dock arbetande barn i både utvecklade och industrialiserade länder. Barnens produktiva verksamheter uteslöts ur den officiella arbetsmarknadsstatistiken. Många gånger reducerades barnen till offer och barnens arbete demoniserades och definierades som barnarbete och avfärdades som olagligt och exploaterande. När barns deltagande i arbete diskuteras reduceras barn ofta till offer för exploatering, men också till passiva objekt. Barnens egna perspektiv och motiv hörs sällan, deras många gånger aktiva val och handlingar beaktas sällan. Istället tenderar experter och beslutsfattare att prata i barnens namn och förklara hur barn tänker och känner och detta främjar ofta bilden av arbetet som enbart en olämplig icke-plats för barn. Utifrån ett material från en etnografisk studie som genomförts med 100 9-16 åringar i två svenska samhällen beskriver jag barns erfarenheter av olika former av arbete och lyfter fram hur dessa barn upplever det arbete de valt att delta i. För en förbipasserande åskådare kan barnens arbete förefalla exploaterande på många sätt. Arbetet verkar vara lågavlönat, monotont och förefaller inte intellektuellt stimulerande. Barnen verkar dessutom inte behöva pengarna. Varför väljer barnen då att arbeta? I Sverige säger vi ofta att "barn ska få vara barn" och menar att barn bör ha rätt till en period av oinskränkt lekande, att få tid att upptäcka världen och att få ta dagen som den kommer. Detta brukar vara ett av argumenten mot att barn ska arbeta. I analysen pekar jag på att vi i dagens Sverige har skapat en situation där det är precis tvärtom. Det hotfulla arbetet förefaller i dagens Sverige snarast ge barn möjlighet till denna typ av eftersträvarvärd frihet. Kanske är det dags att vi tänker om vad gäller barns arbete i Sverige?

Abstract 2: Behovet av mindre arbete – debatten om arbetstidsförkortning 1945–1980

*Lisa Ramquist & Linn Spross, Ekonomisk historia, Uppsala universitet, lisa.ramquist@ekhist.uu.se
linn.spross@ekhist.uu.se*

Arbetstidens reglering har debatterats livligt under det gångna seklet, framförallt har arbetstidsförkortning setts som en reform som ska anpassa arbetslivet efter människor, göra arbetet mer uthärdligt, eller kanske till och med njutbart. Arbetstidsfrågan har haft en särskild dynamik, den har kommit att diskuteras i termer av arbetarskydd, som jämställdhetsreform, som botemedel mot arbetslöshet och som ett sätt att öka människors sociala och politiska aktivitet.

Vi vill diskutera vilka värderingar om arbete som ryms i arbetstidsfrågan. Vi kommer främst att titta på hur argumenten för arbetstidsförkortningar beskriver arbete, med utgångspunkt i att arbetstidsförkortningskrav bör förstås som arbetskritiska, så tillvida att en arbetstidsförkortning innebär en vilja att förkorta arbetet självt. Under den valda tidsperioden har flera arbetstidsförkortningar genomförts, från 48 timmars arbetsvecka till 40 timmars arbetsvecka, med 45 timmar och 42 ½ timmar som etapper på vägen. Därför är det intressant att undersöka vilka argument som användes för att genomdriva dessa reformer.

Med utgångspunkt i LO:s kongressprotokoll och tidningsorgan, statliga utredningar samt riksdagsmotioner vill vi undersöka hur en retorik kring arbetstid skapar en värdering om arbetet i sig. Vilket arbete som är gott och vilket arbetsliv som anses eftersträvansvärt. Vidare innehåller arbetstidsfrågan också en dimension om vad som anses möjligt, hur arbetsmarknadspolitiken kan anpassa arbetslivet efter människan, och huruvida detta är önskvärt. Framförallt innehåller arbetstidsfrågan föreställningar om vad människan behöver och vad hon behöver skyddas från. Här ställs frågan om arbetets funktion för människan i centrum. Det arbete som är föremål för diskussionen är det ifrågasatta arbetet och huruvida detta arbete är till godo för människan och samhället, eller om det istället bör förkortas.

Session 3

Sessionsledare: Karin Salomonsson, Lunds universitet

Abstract 1: Mellan arbetsmarknadspolitik och mänsklig praktik: identifikation, strategier och handlingsutrymme bland arbetsförmedlare

*Marie Hjalmarsson & Carina Kullgren, Högskolan Väst, marie.hjalmarsson@hv.se
carina.kullgren@hv.se*

Arbetslinjen är inte bara tom retorik utan omsätts snabbt och konsekvent till politik och organisatorisk praktik. Arbetsförmedlare är en nyckelgrupp i denna process. En mängd åtgärder och regleringar har införts i syfte att effektivisera förmedlingen av arbete. Konkret innebär det att så många arbetssökande som möjligt ska lotsas till arbete, utbildning eller annan arbetsförberedande aktivitet så snabbt som möjligt.

På en vardaglig nivå innebär det att arbetssituationen för arbetsförmedlarna blir alltmer komplex och de ställs inför nya typer av krav och arbetsuppgifter (t ex Lindvert 2006; 2011; Walter 2011). Individuella stödsamtal, som hittills ansetts vara grunden för framgångsrik förmedling av arbete, får stå tillbaka till förmån för nya metoder. Med hjälp av exempelvis individuella handlingsplaner, ökade krav på anvisning av arbete och på arbetsgivarkontakter är förhoppningen att antalet arbetslösa ska kunna minska drastiskt. Samtidigt som de fortfarande har som uppdrag att förmedla de arbeten som faktiskt finns, ska de även arbeta med integration av nyanlända, ombesörja åtgärder för långtidsarbetslösa och tillsammans med försäkringskassan hantera (re)habilitering av långtidssjukskrivna. De har att förhålla sig till en arbetsmarknadssituation karakteriserad av snabba omställningar, ökande komplexitet och frekventa förändringar av arbetsförmedlingens politiskt styrda uppdrag i Sverige. Kontentan blir att de ställs inför motstridiga krav. Arbetsförmedlarna har att balansera mellan att stödja arbetssökande, tillgodose arbetsgivares krav och samtidigt utöva kontroll av arbetssökandes förmågor och aktiviteter.

De arbetsförmedlare som vi intervjuat upplever sig ha en besvärande roll med flerdubbelt ansvar; för att minska den totala arbetslösheten, gentemot arbetssökande, chefer, kollegor, kontrollsystem och politiker. Hur de bemästrar denna balansgång hänger samman med den vardagliga organiseringen av arbetet. Deras kompetens och yrkesidentifikation och organisatoriska position blir väsentliga faktorer för effektiviteten i uppdraget och för de arbetssökande framtidsutsikter (Lagerström 2011). Dessutom innebär yrket att själv bli föremål för mätningar, kontroll och styrning från arbetsförmedlingen som arbetsgivare.

Arbetsförmedlares sätt att hantera denna situation i det vardagliga arbetet är föremål för den studie vi bedrivit. Hur tolkas, organiseras och utförs uppdraget i det vardagliga arbetet? Hur skapar arbetsförmedlarna handlingsutrymme i arbetet? Vad händer med yrkesidentifikationen? Hur behandlas frågor om ansvar gentemot olika inblandade parter?

Abstract 2: Den ifrågasatta arbetslösheten?

Viktor Vesterberg, Linköpings Universitet, ISV/REMESO, viktor.vesterberg@liu.se

I en lokal på Arbetsförmedlingen sitter en grupp långtidsarbetslösa personer. De är där för att lyssna på en rekryterare från ett av de större bemanningsföretagen. Rekryteraren ska prata under rubriken 'Jobbchansen.' Detta empiriska nedslag kan användas som utgångspunkt för att reflektera kring några av de frågor som är centrala för konferensen; Vilka förhållningssätt och erfarenheter formuleras av rekryterare kring arbetsliv, karriärval och arbetslöshet? Vilka typer av identiteter och sociala maktrelationer formuleras inom ramen för den arbetslivsdiskurs som produceras i det empiriska materialet?

Denna empiriska iakttagelse kan diskuteras utifrån en vidare kontext av välfärd organiserad som welfare eller workfare, utbudsfokuserad arbetsmarknadspolitik, och den till synes viktiga aktiviteten för arbetslösa - att konstruera sig själva som anställningsbara.

Den övergripande politiska målsättningen för välfärdsstaten – full sysselsättning – överges i ett samhälle mer präglad av 'workfare.' Istället för 'planering och produktion', som var norm för efterkrigstidens välfärdsstater, fokuserar politiken i en nyliberalt influerad samtid på konkurrenskraft och att skapa förutsättningar för entreprenöriella krafter att utvecklas – politiken finns till för att stödja och främja företag och tillväxt. Detta görs bland annat genom att omforma arbetsmarknaden och arbetskraften. Dessa båda ska vara mer flexibla och redo för de snabba och oförutsägbara förändringar och omställningar som sker i en turbulent och global marknadsekonomi. Det finns samtida tendenser till att arbetsmarknadspolitik blir mer utbudsfokuserad – det vill säga fokuserar på att förändra/förbättra utbudet av arbetskraft snarare än att försöka styra och stimulera efterfrågan på arbetskraft genom att skapa fler arbetstillfällen (Jessop, 2007). Det är i denna mer eller mindre globala kontext jag vill placera den föreläsning hos Arbetsförmedlingen som utfördes av en rekryterare från ett bemanningsföretag.

Ett tydligt uttryck för denna trend är som sagts, den vikt som läggs vid arbetskraftens anställningsbarhet och inte minst de icke anställdas föreställda *brist* på anställningsbarhet. En hel bransch med aktörer såsom jobb- och karriärcoacher, rekryteringsföretag, privata arbetsförmedlingar, bemanningsföretag, lotsar och så kallade kompletterande aktörer till AF har vuxit fram i takt med denna utveckling. Aktörer som i allra högsta grad är angelägna om att försöka omforma de långtidsarbetslösas identitet och syn på sig själva och sin plats i samhället.

Abstract 3: Företagares syn på arbete, prestation och rättvisa

Torbjörn Lundqvist, Ratio – Näringslivets Forskningsinstitut, torbjoern.lundqvist@ratio.se

I ett forskningsprojekt om lokal lönebildning vid Ratio, som avslutas under hösten 2013, finns en kvantitativ del och en kvalitativ del. I den senare har ett 20-tal företag i olika branscher och av olika storlek intervjuats. En del av undersökningen handlar om rättviseföreställningar i samband med lönesättning. Forskningen talar om distributiv rättvisa respektive procedurrättvisa. Lönesättningen speglar delvis synen på rättvisa och påverkas av hur företaget vill belöna prestation, hur kollektivavtalet är utformat och av hur de anställda ser på dessa frågor.

Tanken med ett föredrag skulle då vara att diskutera företagares/chefers syn på arbete och rättvisa utifrån vardagliga erfarenheter och identitet. Inte minst erfarenheter av lönesättning har betydelse i sammanhanget. Vanligt är att de anställda, med eller utan facket, är involverade i förändringar av lönesystem. I mindre företag är också identitetsskapande viktigt, man förökar skapa en företagskultur av engagemang men även rättvisa. Jag tänkte då ta exempel på företag som behandlar dessa frågor på olika sätt, och vad det beror på.

Våra fall utgörs av vanliga företag, men i några fall utgör de exempel på det ”goda företaget”. De är stolta över sin personalpolitik. Sådana fall är lika viktiga att lyfta fram som motsatta exempel. Detta inte minst som goda exempel kan utgöra en standard för lönesättning och rättvisa i företag.

Abstract 4: Att ha jobb i kristider: en fråga om individuella kompetenser eller stödjande nationella kontexter?

*Ylva Wallinder, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet,
ylva.wallinder@socav.gu.se*

Den här presentationen riktar sitt fokus mot Sverige i en Europeisk kontext. Sverige är en del av det Europeiska samarbetet. Det innebär att nationella policydokument och implementering av dessa i hög utsträckning påverkas av en Europeisk agenda. De senaste decennierna har begreppet 'anställningsbarhet' intagit en central plats på policynivå runt om i Europa. Anställningsbarhet syftar till individens förmåga att hålla sig attraktiv på arbetsmarknaden, bl. a. genom att ständigt beakta sin egen kunskapsutveckling. Samtidigt pekar forskning på att begreppet i dag beskrivs alltför ensidig, att fokus främst ligger på arbetskraftutbudet där individens ansvar för sin egen anställningsbarhet betonas. Arbetstagaren ska vara anpassningsbar och flexibel, allt efter arbetsgivarnas behov. Tidigare 'job security' har ersatts med 'employment security' där arbetstagaren inte längre kan förlita sig på ett formellt kontrakt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Tyngdpunkten ligger på att 'ha jobb', i stället för tryggheten i att få stanna kvar hos en specifik arbetsgivare. Det visar på en större rörlighet på arbetsmarknaden, där tillgången på trygga anställningar kraftigt reducerats.

Individens subjektiva anställningsbarhet kan påverkas av olika institutionella och strukturella faktorer, såsom skillnader i utbildningssystem, möjligheter till fortbildning, arbetsmarknadspolicys, anställningstrygghetslagstiftning och arbetslöshetsnivå. Vid sidan av samtida individorienterade arbetsmarknadspolicys är ambitionen med denna presentation att belysa subjektiv anställningsbarhet ur ett strukturbaserat perspektiv. Det strukturbaserade perspektivet synliggörs genom begreppet 'anställningstrygghet', ett begrepp som betonar individens strukturella möjligheter för att vara i jobb. Distinktionen mellan anställningsbarhet och anställningstrygghet är central för att förstå hur såväl individuella som kontextuella faktorer påverkar anställdas uppfattning om sina egna möjligheter på arbetsmarknaden. Anställningsbarheten betonar individens ansvar för sin egen anställningsbarhet, medan anställningstryggheten tar utgångspunkt i strukturella förutsättningar för att få, och vara i, jobb. Den specifika period som analyseras kan relateras till efterdyningarna från den ekonomiska krisen i september 2008, något som påverkat både arbetstagare och arbetsgivare på den Europeiska arbetsmarknaden.

Abstract 5: Invandrarskap som Handikapp, en kartografi

Julia Peralta, Institutet för handikappvetenskap, Örebro universitet, julia.peralta@oru.se

I maj 2003 lanserade AMS:s *avdelning för Mål och Resultat* ett förslag på försöksverksamhet riktad till ”vissa invandrare” utifrån regeringens proposition 2002/03:44. Det rörde sig om så kallad *Arbetsplatsintroduktion för vissa invandrare (SIN)*. Det nya arbetsmarknadspolitiska programmets grundläggande utgångspunkt var tillämpningen av en särskild metodik som baserades på *supported employment (SE)*. Metodiken började utvecklas i USA under 1970-talet och handlar specifikt om arbets(re)habiliteringsinsatser för personer med funktionshinder. Metodiken har kommit att etableras i Sverige sedan 1990-talet och används inom allt fler verksamheter. Arbetsmarknadspolitiskt hade man erfarenhet av SE inom ramen för SIUS-verksamheten där den hade ansetts framgångsrik i arbetet riktad till så kallade ’arbetshandikappade’.

En viktig utgångspunkt är den övergripande arbetsmarknadspolitiska utvecklingen sedan 1990-talet som har resulterat i en förskjutning i förståelsen av ’problemet’ och som lett till att *arbetslöshet* förstås alltmer som ’avvikelse’, som beskrivs i termer av ’handikapp’. Med fokus på hur ”invandrarskap” kommit att konstrueras som ett ”handikapp” på dagens arbetsmarknad, analyseras de diskursiva representationerna av metodiken som används inom SIN.

Konstruktionen av ”det handikappade subjektet” på den svenska arbetsmarknaden fokuseras. Avsikten är att genom att belysa konstruktionen av ”invandrarskap” som ”handikapp” kunna bidra till ökad kunskap om rådande normer på arbetsmarknaden och i arbetslivet i Sverige. Vilka arbetssökande inkluderas och vilka exkluderas, vilka passar in i ideal och normer på den svenska arbetsmarknaden och vilka ses som avvikelser, är frågeställningar som berörs. Det handlar därmed om en kritisk analys av hur avvikelser är konstruerade i relation till en ekonomisk modell där tillväxt och produktivitet är grundläggande premisser och som har funktionsfullkomlighet som ett givet grundval.

Det svenska samhällets funktionsnormativa mekanismer, så som de uttrycks i och genom arbetsmarknadspolitiska insatser är centralt i analysen. Grundläggande analytiska utgångspunkter är bl a Sara Ahmeds *orienteringsbegrepp* och Rosemarie Garland-Thomsons *normatmakt*. Syftet är att bidra till ökad kunskap om rådande normer på arbetsmarknaden och i arbetslivet i Sverige genom att visa hur den arbetsdugliga och funktionsdugliga kroppen konstrueras genom att samtidigt göra ’invandrarskap’ till ett ’handikapp’.

Session 4

Sessionsledare: Karin Becker, Stockholms universitet

Abstract 1: Kampen om Ojnareskogen i bild

Carina Johansson, etnologi, Högskolan på Gotland, fr o m 2013-07-01 Uppsala universitet, Campus Gotland, carina.johansson@hgo.se

På norra Gotland pågår en kamp om Ojnareskogen/Bunge Ducker. Kampen handlar om platsen ska vara en skog med höga naturvärden eller ett kalkbrott och den har delat Gotland i två läger. Jobb inom stenindustri och industrins tradition på just norra Gotland ställs mot Gaffelfibblor och grundvatten. När kampen var som mest intensiv hösten 2012 med demonstrationer och polisinsatser (när detta skrivs i juni 2013 inväntas en dom i Högsta domstolen) startade Gotlands Fotografiska Forum en insamling av fotografier för att dokumentera en viktig händelse. Insamlingen skedde genom en Facebookgrupp och över 1000 bilder kom in och pågår ännu. Runt 150 bilder valdes sedan ut till en utställning i samarbete med Gotlands konstmuseum, som är en del av läns museet. Bilderna, som var ämnade att visa en nyanserad bild, där arrangörerna inte tog ställning i sak, hängde i fyra månader och ska arkiveras i Landsarkivet. Ett samtal om fotografi arrangerades också med inbjudna gäster i en panel. Insamlingen, utställningen och panelsamtalet väcker frågor om bilders betydelser vid konflikter, inte minst om olika strategier för bildanvändning, nya (sociala) mediers roller och om det allt mer diffusa gränsen mellan professionella fotografer och andra som brukar kameror av skilda slag. I den här presentationen kommer fokus att ligga på en jämförelse av kalkindustrins och demonstranternas/aktivisternas bildproduktion och bildbruk.

Abstract 2: Butik för balans

Ida de Wit Sandström, Institutionen för service management och tjänstvetenskap, Lunds universitet
ida.de_wit_sandstrom@ism.lu.se

I magasinet Lantliv berättar Lise-Lotte om hur hennes liv förändrades när hon tillsammans med sin familj köpte ett hus i skånska Skanör. När magasinet publicerar sitt reportage har det gått ett år sedan invigningen av Lise-Lottes inrednings- och trädgårdsbutik och hon beskriver sitt nya liv som företagare som en *”lyx i vardagen”*. Lantlivs reportage om Lise-Lotte är ett av många liknande om företagare med små och självständiga livsstilsbutiker. I centrum för dessa skildringar står ofta kvinnor som, likt Lise-Lotte, sökt sig till detaljhandeln från andra branscher och yrken på jakt efter det de beskriver som ett mer hållbart arbetsliv. Med utgångspunkt i det analytiska begreppet *livsstilsföretagande* beskriver och problematiserar detta bidrag berättelser om företagandet som ett sätt att realisera drömmar om ett arbetsliv präglad av kreativitet, självförverkligande och småskalighet. Livsstilsföretagandet beskrivs här som en strategi för att hitta mening i arbetslivet och balans mellan arbete och familjeåtaganden. Paradoxalt nog resulterar livet som företagare dock ofta i att kvinnorna arbetar långt mer än de tidigare gjort.

Presentationen bygger på material från det pågående avhandlingsprojektet *Sommarbutiken: Kvinnor och köpenskap i kustens kommers*. Här beskrivs och undersöks kvinnors deltidsföretagande i den kustnära detaljhandeln som ett sociokulturellt fenomen. Med hjälp av etnografiska metoder undersöker projektet vilka drömmar, föreställningar och kommersiella praktiker som kommer till uttryck i livsstilsföretagandet och hur de formar det dagliga arbetet. Utifrån berättelser och observationer beskrivs företagandet som en praktik präglad av frihet och kreativitet, men också av samtida föreställningar och normer. I avhandlingen argumenteras för att det säsongsbundna detaljhandelsföretagandet kan förstås som ett slags professionell ”lek” som kräver särskilda, ofta bekönade och klasskodade estetiska och sociala färdigheter.

Abstract 3: Informellt arbete, genus och identitet i modebranschen

Magdalena Petersson McIntyre, Centrum för konsumtionsvetenskap (CFK), Göteborgs universitet
magdalena.petersson-mcintyre@cfk.gu.se

Anställda inom detaljhandeln har ofta krav på sig att se ut på vissa bestämda sätt, alltifrån skönhetsnormer till arbetsgivares förväntningar på personalens kroppsliga framtoning i form av etnicitet, ålder och klass. Med hjälp av kläder, frisyrer, accessoarer, hårfärg eller till och med grad av solbränna förväntas personalen i modebutiker förkroppsliga och iscensätta butikens eller företagets varumärke (Du Gay 1995). Dessa krav ingår i arbetet och har därför kallats "estetiskt arbete". Tanken bakom sådana krav är att ge kunden en estetiskt tilltalande upplevelse som ger konkurrensfördelar (Warhurst et al 2000 Warhurst & Nickson 2007 Witz et al 2003).

Denna presentation bygger på en studie av anställda i olika mode- och parfymbutiker. I studien beskrev anställda i klädbutiker möjligheterna att klä sig moderiktigt som en av de största fördelarna med denna typ av arbete. De menade att de sällan kände det som ett krav att se ut på något visst sätt eller att det fanns några tydliga regler kring klädsel och utseende. Tvärtom beskrev de sina egna klädpraktiker som frivilliga och menade att anledningen till att de klädde sig i enlighet med butikens föreskrifter berodde på att de "älskade" eller intresserade sig för mode. Anställda i parfymbutik menade i sin tur att möjligheten att vara omgiven av lyxiga parfym, prova, köpa rabatterat och få tillgång till kunskap om fina dofter var en av de största förtjänsterna med deras arbete. I min forskning försöker jag att förstå och diskutera de passionerade känslor för parfym och mode som de intervjuade gav uttryck för och relatera dem till såväl vidare samhällliga processer om arbetsliv, som om vardagliga erfarenheter av arbetsliv och identitetsskapande.

Referenser

Du Gay, Paul 1995. *Consumption and Identity at Work*. London: Sage.

Warhurst, Chris et al 2000. 'Aesthetic Labour in Interactive Service Work: some case study evidence from the "New Glasgow"'. *The Service Industries Journal* 20(3):1-18.

Warhurst, Chris and Nickson, Dennis 2007. 'Employee experience of aesthetic labour in retail and hospitality'. *Work, Employment & Society*, Vol. 21(1):103-120.

Witz, Ann et al 2003. 'The labour of Aesthetics and the Aesthetics of Organization'. *Organization* 10(1):33-54.

Abstract 4: Au pair i dag i Danmark

Edith Marie Rosenmeier, Nationalmuseet i Danmark, Forsknings- & Formidlingsafdelingen,
Edith.Marie.Rosenmeier@natmus.dk

Fra 2010–2012 gennemførte Danmarks Nyere Tid på Nationalmuseet en undersøgelse i form af et samtidsdokumentationsprojekt ”Au pair i dag i Danmark” ved Edith Marie Rosenmeier. Materialet indgår i NEU - Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, som flere gange har indsamlet tyende- og tjenestepigeerindringer blandt andet i 1980 på basis af spørgeliste nr. 45 ”Fra barnepige til husjomfru” ved Edith Marie Rosenmeier. Undersøgelsen skriver sig ind i traditionen i NEU, hvor der både indsamles skriftligt materiale fra berettere om fortiden og hvor der indsamles dokumentation om nutiden.

Indsamlingsprojektet tog udgangspunkt i au pairernes egne skildringer af deres hverdag og arbejdet som au pair i værtsfamilier i Danmark. Samtidsdokumentationen omfattede kvalitative interviews af au pairer, værtsfamilier og nøglepersoner med tilknytning til au pairer. Au pairerne indgår i au pair-ordningen, som blev vedtaget i Europarådet i 1969. En au pair arbejder i huset for kost, logi og kulturel udveksling. Museet foretog fotodokumentation og indsamling af arkivalisk materiale. Det viste sig hurtigt vanskeligt at få lov til at få interviews og fotos på grund af indtrængning i privatsfæren og frygt for offentliggørelse af informationer.

Samtidsdokumentationens metode, at der løbende kan foretages ny dokumentation, udnyttedes blandt andet til fotooptagelser ved etablering af tillid over tid mellem museet og au pairer.

Samtidsfænomenet tog teoretisk udgangspunkt i nyere migrantteoris forskningsresultater, som viser, at der sker en feminisering af migrationen på globalt plan. Unge kvinder, ofte med uddannelser bag sig, migrerer langt for at skaffe sig og deres familie bedre levevilkår.

Præsentationen koncentrerer sig om filippinske au pairer, som udgør hovedparten af au pairer i Danmark. De filippinske au pairers indstilling til au pair-arbejdet er, at de både ser au pair-ordningen som en mulighed for at sende remitter hjem til Filippinerne og deltage i kulturel udveksling på et globaliseret arbejdsmarked.

Undersøgelsen viser, at de filippinske au pairer i projektet er i midten af 20'erne, tilhører middelklassen i Filippinerne og har uafsluttede og afsluttede uddannelsesforløb bag sig. Kvinderne kommer oftest til Danmark og Europa som led i kædemigration. Deres uddannelser præger deres identitetsopfattelse, når de arbejder som au pairer. De må i en vis grad lægge identitet som middelklassekvinder i Filippinerne bag sig, når de arbejder i huset. De må skaffe sig en ny identitet som husarbejdere, som får lommepege frem for løn og naturalieydelse i form af logi og kost og kulturel udveksling til gengæld for deres arbejde. De ser i høj grad sig selv som migranter og opfordres af migrantorganisationer i Danmark til at bruge au pair-ordningen som et skridt på vejen til forbedring af egne vilkår og personlig udvikling.

Au pair er et arbejde, som befinder sig inden for et nicheområde inden for husarbejde. De unge kvinder giver udtryk for en tilgang til au pair-arbejdet og vilkårene som au pairer, hvor de ser sig

selv som uddannede arbejdsmigranter, som tager arbejde globalt, hvor det er muligt. De skriver sig ind i filippinsk migranttradition. På kort sigt udfolder de en identitet som i en vis grad er præget af stå til tjeneste i huset, mens de på lang sigt er indstillet på at bruge deres erfaringer og nye kulturelle kompetencer som au pairer i søgning af nyt arbejde på globalt plan.

I præsentationen sammenlignes indsamlingsprojektets resultater med resultater fra tidligere dansk forskning ved migrationsforsker Helle Stenum fra 2008. Helle Stenums forskningsresultater i rapporten "Au pair i Danmark: Billig arbejdskraft eller kulturel udveksling - En undersøgelse af au pair-ordningen i Danmark med særligt fokus på filippinske migranter" foretaget af ph. d. stipendiat Helle Stenum viste blandt andet, at en del filippinske au pairer arbejdede mere end 30 timer om ugen, hovedsageligt inden for rengøring og at au pair-ordningen snarere var udtryk for billig arbejdskraft end kulturelt udbytte.

I forskerpræsentationen på "Det ifrågasatte Arbetet" under temaet "Vardagliga erfarenheter och identitet" videregives indsamlingsprojektets resultater, som viser, at filippinske au pairers erfaringer med au pair-arbejdets indhold er, at de gør rent og passer børn i det meste af arbejdstiden. Ligeledes ses på au pairers erfaringer med skift af identitet og udnyttelse af fritiden, hvor au pairer kan opleve, at de er på arbejde selv om de holder fri.

Der kan med stor forsigtighed anes grupperinger inden for gruppen af au pairer med henblik på vægtning af økonomien, kulturelt udbytte og ændring i livsforløb ved giftermål i Danmark. Der ses på materialet med retlige vinkler, som viser, at au pairerne er optaget af grænser for arbejdet i forhold til au pair-ordningens vilkår om familiær stilling og arbejde på lige fod i familien med medlemmerne i værtsfamilien.

Den nyeste forskning "Den danske au pair-ordning" udkommet i maj 2013 ved SFI- Det nationale Forskningsinstitut for Velfærd viser samstemmende resultater. Rapporten tilføjer nye resultater inden for værtsparrerens indstilling til at have en au pair i sit hjem på lige vilkår med familien og som kan opleves at repræsentere den globaliserede verden i dag.

Præsentationen ledsages af indsamlet materiale blandt andet fotos og tekster som viser au pairernes egne tilgange til at være au pairer i fotos og tekster lagt ud på Facebook. Au pairerne lægger både dokumentation på sociale medier, som viser en succesrig migranttilværelse og materiale som tegner en ironiserende og distancerende tilgang til au pair-tilværelsen.

Præsentationen lægger op til diskussion om betydningen af filippinsk au pair-identitet i dag i Danmark på lokalt, nationalt og globalt niveau ud fra undersøgelsen "Au pair i dag i Danmark" ved at inddrage au pairernes syn på deres valg og betydningen af at indgå i relationer i sociale og kirkelige netværk i migrantmiljøet i Danmark.

Artiklen ” I private hjem på globale vilkår-at være au pair i dagens Danmark” Nationalmuseets Arbejdsmark 2013 s 274-283 beskriver forskningsresultater fra projektet ”Au pair i dag i Danmark”, Nationalmuseet, Forsknings- & Formidlingsafdelingen, Danmarks Nyere Tid.

Abstract 5: "Herre Gud tös, har du inte blivit något annat än tidningskrivare!"

Birgitta Ney, docent, redaktör för Presshistorisk årsbok, birgittaney@gmail.com

Så utbrast en lärare som mötte en tidigare elev på stan och fick höra om hennes yrkesval... Min presentation på konferensen "Det ifrågasatta arbetet" handlar om yrkesutövares vardagliga erfarenheter och identitet.

Journalistyrket förefaller ständigt populärt bland studenter; åtminstone söker många fler till studierna än det finns utbildningsplatser vid universitet och högskolor och så har det varit i åtskilliga decennier. Yrket i sig tycks paradoxalt lockande för många. Arbetsmarknaden ser nämligen milt uttryckt besvärlig ut med krympande redaktioner såväl i press som etermedier. För många journalister ser anställningsförhållandena ut att bli allt osäkrare.

"När journalister minns..." heter ett forskningsprojekt där jag under några år har studerat journalisters berättelser om sitt yrke. Vid journalistförbundets 100-årsjubileum 2001 genomfördes en insamling bland medlemmarna och den samlingen förvaras på TAM-arkiv i Stockholm och på Arbetets museum i Norrköping. Det är fråga om mer än 150 texter där pensionerade men även många yrkesverksamma journalister berättar om arbetsvillkor och tankar om yrkets utveckling under 1900-talet. I samlingen finns såväl berättelser om glädjen i yrket, som vittnesmål om minst sagt besvärliga arbetsvillkor och låga löner. Här finns också berättelser om varierande reaktioner från omgivningen på yrkesvalet och mer eller mindre komplicerade vägar in i yrket.

Sammanfattande reflektioner

Bill Sund, Stockholms universitet

Konferensen speglade påtagligt den rådande tidsandan och tog upp arbetslivs- och arbetsmarknadsproblematiken ur flera perspektiv. Det var inget perspektiv som kom att bli dominerande. Gunnar Myrdals kärnfulla uttalande om att ”vetenskap är kritik” blev något av ledstjärna under konferensen, där också några representanter från politiken och arbetsmarknadens parter ställdes till svars i arbetskritiksfrågan. Konferensens spektrum var brett, men gick också på djupet. Många inlägg var kvantitativt hållna, vilket var överraskande med tanke på att konferensrubriken ”Det ifrågasatta arbetet” snarast implicerar en kvalitativ ansats. Genusperspektivet och könsarbetsdelningen var naturligtvis tydligt liksom ett arbetskritiskt perspektiv, vilket även var avsikten och som fokuserade på behovet av arbetstidsförkortning i Paul Lafargues och André Gorz anda.

Överhuvudtaget kan Roland Paulsens inledningsanförande förstås och relateras till den stora franska diskussionen som förts och förs om arbetet, arbetstidsförkortningar, pensionsåldrar och arbetslöshet. I denna diskussion har de franska sociologerna som Gorz haft en ledande roll. Diskussionen går tillbaka ända till Lafargues klassiker ”Rätten till lättja” och till den franska folkfrontens reformpolitik på 1930-talet som föregick den engelska och svenska. En drivande motsättning uppkom i plenardebatten när arbetskritiken ställdes mot frågan om deltidarbetet inom vård och omsorg, särskilt som deltidfrågan i princip är en jämställdhets- och genusfråga. Hur hantera denna motsättning? Härvidlag uppstod en intressant debatt, där Kommunals representant hade en viktig roll i att försvara kravet på heltid för personal inom vård och omsorg, alltså huvudsakligen kvinnlig personal.

De flesta presentationerna handlade dock om hur arbetet med att bekämpa arbetslösheten skall drivas i organisatoriska termer, alltså hur fungerar ”arbetslinjen” i praktiken i ett Sverige där välståndet är högt och dit många människor från andra länder och världsdelar söker sig. Temat ”jobbcoaching” kom exempelvis att behandlas, och här hade det varit intressant med jämförelse med elitidrottens verksamma ”coacher”. Dessutom fick vi ta del av berättelser och analyser av barnarbete och ”au pair”-arbete samt om journalistyrkets vedermödor. Den stora överraskningen var annars presentationerna av de nya livsstilsföretagen som växer fram och då särskilt i södra Sverige, där dessa entreprenörer i någon viktig mening söker ”la dolce vita”, alltså det ljuva livet på landsbygden där förvärvsarbetet kan förenas med familjelivets värdegrund samt kulturella och miljömässiga intressen. En viss koppling till detta hade också presentationen av kampen för den yttre miljön på Gotland.

Och inte nog med allt detta: konferensen fick också ta del av pågående forskning om den svenska modellens tillkomst och utveckling, där idégivarnas roll fokuseras, samt lönebildningen ur ett företagarperspektiv. Härvidlag kom också industrin med på ett hörn, vilket behövdes. De två huvudanförandena dels om arbetskritiken av Roland Paulsen, dels Maria Ågrens projektredovisning av den historiska forskningen om arbetet och vardagslivet före 1800-talet gav

såväl inspiration som nyttig eftertanke till dagens problematik i arbetslivet. Sådana historiska ansatser är viktiga att ha med sig för att kunna och ställa och förstå dagens frågor på ett fruktbart sätt.

Bilaga 1: Deltagarlista (anmälda)

Emma	Andersson	
Malin	Andersson	Lunds universitet
Erika	Andersson Cederholm	Lunds universitet
Clara	Aranda	Sverigedemokraterna
Bodil	Axelsson	Linköpings universitet
Karin	Becker	JMK
Rita	Bergenhill	Arbetsförmedlingen
Britt-Marie	Bjurman	Ericsson
Jacqueline	Burgos De Zardan	Landstinget
Paola	Burgos De Zardan	Hälsouniversitetet
Viveca	Carlsson	Arbetsförmedlingen
Niklas	Cserhalmi	Arbetets museum
Cornelia	Dahlberg	Sverigedemokraterna
Ida	de Wit Sandström	Lunds universitet
Stig	Eriksson	Senioruniversitetet
Sture	Ernfridsson	Vision
Mats	Essemyr	TCO
Marinette	Fogde	Arbetets museum
Bjarne	Forså	Ebersteinska gymnasiet
Lilian	Frisell	
Lars-Erik	Hansen	TAM-Arkiv
Lise-lott	Hansson	LO
Dan	Hedlund	SALO
Sara	Hultqvist	Linnéuniversitetet
Lars	Håkansson	Ericsson
Maths	Isacson	Uppsala universitet
Carina	Johansson	Högskolan på Gotland
Olle	Johansson	
Malin	Junestav	Försäkringskassan
Karin	Jonsson	Centerpartiet
Anna	Karlsson	Bergska skolan
Anette	Kindahl	Norrköpings stadsmuseum
Carina	Kullgren	Högskolan Väst
Jack	Lainpelto	Lunds universitet
Bo	Larsson	Stockholms stadsmuseum
Sara	Lennartsdotter	Högskolan Väst
Anders	Lindbäck	Norrköping LS Syndikalisterna
Anna	Lindell	Ebersteinska gymnasiet
Ann-Kristin	Lindgren	Finspångs kommun
Gustav	Lindstedt	Linköpings universitet
Ulrika	Lorentzi	Kommunal
Henrik	Lund	SALO
Gunilla	Lundin	Arbetsförmedlingen

Torbjörn	Lundqvist	Ratio
Henrik	Malm Lindberg	Ratio
Kristina	Meiton	MigDig
Birgitta	Ney	Presshistorisk årsbok
Jeanette	Nilsson	Linköpings universitet
Mona	Olsson	Vänsterpartiet
Mikael	Ottosson	Arbetsmiljöhögskolan
Marina	Palm	Finspångs kommun
Roland	Paulsen	Lunds universitet
Julia	Peralta Prieto	Örebro universitet
Ann-Charlotte	Persson	Arbetets museum
Magdalena	Petersson McIntyre	Göteborgs universitet
Lisa	Ramquist	Uppsala universitet
Edith Marie	Rosenmeier	Nationalmuseet DK
Karin	Salomonsson	Lunds universitet
Tobias	Samuelsson	Linköpings universitet
Sofia	Seifarth	Tekniska museet
Carina	Sjöholm	Lunds universitet
Angelika	Sjöstedt Landen	Umeå universitet
Åsa	Skiöld	Arbetsförmedlingen
Linn	Spross	Uppsala universitet
Tarja	Ståhl	Arbetsförmedlingen
Bill	Sund	Stockholms universitet
Gunnar	Sundqvist	Arbetsgivarverket
Anders	Torpel	Norrköping LS Syndikalisterna
Mats	Utbult	AFA Försäkring
Viktor	Vesterberg	Linköpings universitet
Ylva	Wallinder	Göteborgs universitet
Camilla	Wikman	Finspångs kommun
Lars	Wärngård	FORTE
Cilver	Zardan	
Marita	Zetterholm	Ebersteinska gymnasiet
Maria	Ågren	Uppsala universitet
Johanna	Övling	Arbetets museum

DET IFRÅGASATTA ARBETET

Arbetets museum 7-8 november 2013, konferensprogram

Torsdag

- 12.30 Registrering, plan 6
- 13.00 **Välkommen**
Marinette Fogde, Arbetets museum
Bill Sund, Stockholms universitet
- 13.15 **Arbetskritiken- en sammanfattning**
Roland Paulsen, Uppsala universitet
- 14.00 **Forskarpresentationer**
Sessionsledare: Sofia Seifarth, Tekniska museet
Sara Lennartsdotter, Högskolan Väst
Henrik Malm Lindberg, Ratio
Carina Sjöholm och Erika Andersson
Cederholm, Lunds universitet
Angelika Sjöstedt Landén, Umeå universitet
- 15.00 Fika
- 15.30 **Forskarpresentationer**
Sessionsledare: Sofia Seifarth, Tekniska museet
Tobias Samuelsson, Högskolan i Jönköping
Linn Spross och Lisa Ramquist, Uppsala universitet
- 16.00 **Panel samtal - Det ifrågasatta arbetet**
Moderator: Niklas Cserhalmi, Arbetets museum
Gunnar Sundqvist, Arbetsgivarverket
Mats Essemyr, TCO
Roland Paulsen, Uppsala universitet
Ulrika Lorentzi, utredare Kommunal
Karin, Jonsson, oppositionsråd Centerpartiet
- 17.30 **Visning av utställningen Jobbcirkus**
- 18.30 Middag Restaurang Laxholmen, plan 6

Fredag

- 09.00 **Långt borta och nära - arbete och vardagsliv före år 1800**
Maria Ågren, Uppsala universitet
- 09.45 **Forskarpresentationer**
Sessionsledare: Karin Salomonsson, Lunds universitet
Carina Kullgren, Högskolan Väst
Viktor Vesterberg, Linköpings universitet
Torbjörn Lundqvist, Ratio
Ylva Wallinder, Göteborgs universitet
Julia Peralta Prieto, Örebro universitet
- 10.45 Fika
- 11.15 **Forskarpresentationer**
Sessionsledare: Karin Becker, Stockholms universitet
Carina Johansson, Högskolan Gotland
Ida de Wit Sandström, Lunds universitet
Magdalena Petersson McIntyre, Göteborgs universitet
Edith Marie Rosenmeier, Nationalmuseet DK
Birgitta Ney, redaktör Presshistorisk årsbok
- 12.30 **Sammanfattande reflektioner**
Bill Sund, Stockholms universitet
- 12.45 Lunch

Konferensen anordnas av Arbetets museum och dess vetenskapliga instans Rådet för yrkeshistorisk forskning i samarbete med Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Den genomförs med stöd av Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS).

Arbetets museum

Strykjärnet Norrköping 011-18 98 00 www.arbetetsmuseum.se
Öppet alla dagar 11-17, tisdagar till 20 Fri entré